În colecția „Meridiane"
au apărut:

Martin Andersen-Nexö
BILETUL DE LOTERIE

★

Langston Hughes
O ÎNTÎMPLARE NEPLĂCUTĂ
CU ÎNGERI

★

Kliment Țaceo
FRATELE

★

Krishan Chandar
CÎND VORBESC STATUILE

★

* * *
ZEIȚA DE JAD
și alte povestiri chinezești

Lei 1,50

OSMAN SCHIOPUL

Meridiane



OSMAN SCHIOPUL



Meridiane



OSMAN ȘCHIOPUL

ȘI ALTE POVESTIRI ALE SCRIITORILOR TURCI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ȘI ARTA

În romînește de:
Ala Petrescu și *George Demetru Pan*

Din volumul:

РАССКАЗЫ ТУРЕЦКИХ
ПИСАТЕЛЕЙ
Издательство Иностранной Литературы
Москва, 1954

Sabahattin Ali

LUPUL ȘI MIELUL

Rifat ieși din clădirea poliției, și-apoi se opri. Pe strada largă automobilele treceau în goană, prinzînd în conurile de lumină ale farurilor stropii mărunți de ploaie. Rămase locului și ascultă mirat semnalele tramvaielor, scîrțîitul roților pe șine și huruitul obloanelor trase; era ora la care se închideau prăvăliile. În cele douăzeci de zile de închisoare se dezobișnuise cu totul de zgomotul orașului.

Și-ar fi rămas poate așa vreme îndelungată. Dar se-auzi, chiar lîngă el, un pîrîit asurzitor: un polițist își pornea motocicleta.

Rifat tresări și se uită de jur împrejur. Se găsea tot lîngă circumscripție, printre mașinile și motocicletele polițiștilor.

Se simţi scuturat de-un fior; îşi ridică numaidecît gulerul paltonului şi porni cu paşi repezi, ca şi cum s-ar fi temut să nu fie iarăşi înhăţat şi închis în celula aceea strîmtă, cu tavanul de lemn şi cu pereţii văruiţi în alb.

I se părea că nici nu mai ştie să meargă. Poalele paltonului i se încurcau printre picioare; picioarele i se împleticeau. Ajunse la staţia de tramvai şi se opri. Ar fi vrut să ajungă acasă cît mai repede, să se spele, să-şi schimbe rufăria, pe care n-o mai lepădase de trei săptămîni, şi să scape de mirosul acela greu de temniţă care-l urmărea pînă şi-aici, pe stradă. După aceea să se radă, să iasă pe străzi şi să umble, să umble pînă cînd va cădea frînt de oboseală.

În staţie se opri un tramvai. Rifat îşi fixă privirea într-un singur punct, uitîndu-se la picăturile de ploaie, care se prelingeau pe geamurile aburite ale tramvaiului, prin care abia se mai zăreau siluetele călătorilor. Se uita, dar nu vedea nimic. Nici nu băgă măcar de seamă cînd porni tramvaiul şi nici cînd geamurile trecură unul după altul prin faţa lui.

Deodată, ca un orb, simţi înfigîndu-i-se în ceafă o privire. Intrigat, se întoarse; apoi se dădu înapoi.

— Cum? Şi dumitale ţi-au dat drumul? exclamă Rifat, uitîndu-se mirat la fată.

— Da, răspunse ea. Purta o basma de lînă albă pe cap şi stătea în faţa lui nemişcată, strînsă ghem în paltonul ei negru. Ochii i se umplură de lacrimi şi-şi lăsă capul în jos.

Rifat zîmbi, în silă.

— Înţeleg tulburarea dumitale. Trebuie să rîzi, nu să plîngi... Te-au maltratat rău de tot, nu-i aşa? Şi-acuma încotro?

— Spre Acsarai.

— Avem acelaşi drum. Nu vrei să mergem pe jos? Să mai stăm de vorbă puţin... Mă-ntreb numai: ne urmăresc, sau nu? La urma urmei lasă-i să ne urmărească. Acuma n-are de ce să ne mai fie frică — doar ne-au făcut chiar ei cunoştinţă.

Şi se pregăti de plecare. Dar fata nici nu se urni. Tremura toată.

Rifat îşi pierdu cumpătul.

— Ce-i cu dumneata? Te-a tulburat chiar aşa de mult întîmplarea aceea?

În tonul lui, fata surprinse o nuanţă batjocoritoare, şi-atunci îşi ridică fruntea, în semn de protest. Basmaua îi lunecă pe umeri.

— Asta-i o întrebare fără nici un rost, i-o re-

teză ea scurt. Împrejurarea prin care-am fost nevoită să trec îi înjosește pe ei, nu pe mine... Dar nu asta mă tulbură... Vezi, atuncea nu m-am purtat tocmai bine cu dumneata. Și-acuma sînt peste măsură de mirată întîlnindu-te aici, chiar lîngă circumscripție... Și pesemne că dinadins ne-au dat drumul la amîndoi o dată, silindu-ne să ne întîlnim în felul acesta iarăși... Poate că ne și urmăresc, ce zici ?

— S-o luăm din loc și vom vedea noi dacă ne urmăresc sau nu... Dar de ce să ne fie frică ? Ne-au făcut ei singuri cunoștință și tot ei ne-au dat drumul la amîndoi o dată. Ei știu prea bine că locuim aproape unul de altul... Așa că nu văd nimic deosebit în faptul că mergem împreună... Dacă vor, n-au decît să ne închidă din nou pentru cîteva zile, ca să afle de ce mergem împreună spre casă. Hai !

Fata se apropie de Rifat și-l luă de braț.

— Hai atunci !

— N-am să uit niciodată noaptea aceea — începu ea, după ce făcură cîțiva pași. Cum de-am putut fi așa de slabă !

Rifat deveni dintr-o dată serios.

— Se întîmplă... Dar faptul că nu cauți să te dezvinovățești și că suferi atîta din pricina asta

— e semn bun. Și la urma urmei nici nu ești chiar așa de vinovată. Ai fost silită să spui că mă cunoști cu toate că nu era adevărat... Și ce-a ieșit din asta ? Dacă se ține dîrz măcar unul din doi, nici nu-i chiar așa de rău... Eu am rezistat, dumneata n-ai putut... Iar acuma, după ce-ți cunoști slăbiciunea vei fi mai cu luare-aminte... Altfel ai fi putut săvîrși cine știe ce greșeală de neiertat...

El tăcu, trăgînd din cînd în cînd cu coada ochiului la fată. Ea uitase să-și mai puie basmaua pe cap și părul ei blond, ondulat, strălucea în ploaie.

Rifat începu să vorbească din nou, fără nici o legătură cu ceea ce spusese mai înainte. Își dădu numaidecît seama de asta, deși înțelese cu greu motivul care-l făcuse să se poarte în felul acesta. El schimbase subiectul conversației pentru că voia să scape de gîndurile negre care-l încolțeau.

Se apropiară de „Baiazid". Lîngă vitrina slab luminată a cafenelei, o luă pe fată de mînă și-o întrebă :

— Nu ți-e foame ?

— Cum să nu-mi fie ? N-am mîncat de trei zile.

— Nici eu. Să intrăm și să luăm cîte-o ciorbă.

Deschise ușa și se scotoci repede prin buzunare. Cele cîteva lire, care-i fuseseră luate în momentul arestării, se aflau iarăși la locul lor. Se așezară la o masă. Mîncară ciorba în tăcere și-și dădură seama că nu vor mai fi în stare să mănînce nimic altceva. Rifat scoase un pachet de țigări și-l întinse fetei. Ea făcu semn că nu fumează. Apoi dădu să plece, dar Rifat își trase scaunul mai aproape și-i spuse, privind-o drept în ochi.

— Nu te grăbi. Aș vrea să stau puțin de vorbă cu dumneata.

În cafenea nu mai era nimeni. Patronul ședea după tejgheaua-i murdară, lîngă oala cu ciorbă, cu capul proptit în mîini. Părea că uitase cu desăvîrșire de clienții aceștia, care nu luaseră decît o ciorbă, deși stăteau de-atîta vreme la masă. Picăturile de ploaie, mînate de vînt, băteau încetișor în geamul vitrinei. Glasul potolit al lui Rifat aducea cu zgomotul ploii :

— M-au adus la confruntare după patru zile și patru nopți petrecute în cancelaria circumscripției. Și-am înțeles numaidecît totul. Ei n-ar fi îndrăznit să ne confrunte, dacă n-ar fi fost siguri c-ai să le faci jocul. Iar cînd am dat cu ochii de

dumneata, mi-am întărit și mai mult convingerea. Stăteai pe marginea scaunului, zgribulită, la o masă lungă. Și se simțea că ți-e teamă de oamenii aceia care stăteau la masă, cu fețe obosite, dar necruțătoare și chiar ironice. Stăteai cu spatele la ușă. M-am apropiat de dumneata pe la spate împreună cu polițiștii care mă însoțeau. Și-atunci unul din ei a spus : „Întoarce-te ! Îl cunoști ?“ N-am să uit niciodată cum arătai în clipa aceea. Fusesem cu cîțiva ani înainte la o vînătoare, împreună cu niște prieteni. A fost pentru prima și pentru ultima dată în viața mea. Cînd m-am întors seara acasă, cu tolba goală bineînțeles, am văzut, pe-o piatră de lîngă drum, un mic stol de vrăbii. Am ochit și, pentru prima dată în ziua aceea, am tras.

Păsărelele și-au luat zborul. Rămase numai o singură vrăbiuță, țopăind și-abia tîrîndu-și pe pămînt aripa-i rănită. M-am apropiat și am luat-o în mînă. Inima-i bătea înfricoșată de moarte. Ghemotocul acela micuț de pene părea că-mi rupe mîna. În ochii vrăbiuței era atîta neputință și-atîta groază că i-am dat numaidecît drumul. Privirea dumitale, atunci cînd ai dat cu ochii de mine în seara aceea, mi-a adus aminte de biata vrăbiuță rănită, de-atîta vreme uitată. Și m-am

gîndit că inima-ţi bate tot cum bătea şi inima vrăbiuţei aceleia.

Şi, deodată, mi-a venit să rîd. Da, mi-a venit să rîd... Acolo, în toiul nopţii, înconjurat numai de duşmani, după patru zile şi patru nopţi în care nu mîncasem şi nu dormisem de loc; da, în camera aceea îngrozitoare, mi-a venit să rîd, că ţi-am văzut ochii măriţi de groază. Te-ai uitat drept în faţa mea şi-ai minţit: „Da, îl cunosc". Dar te uitai la mine ca şi cum te-ai fi temut mai mult de mine decît de călăii dumitale. Lucru care n-a trezit în mine compătimire, ci dispreţ.

Ţi-aduci aminte, nu-i aşa? M-am întors spre poliţiştii care stăteau în jurul mesei şi-am răspuns, zîmbind: „Pentru mine în orice caz, ar fi fost o mare cinste să cunosc o doamnă aşa de frumoasă. Dar, cu toată părerea mea de rău, n-o cunosc!"

Am fost dus din nou sus, dar mă simţeam învingător. Sîntem cuprinşi întotdeauna de mîndrie, atunci cînd alţii în locul nostru dau dovadă de slăbiciune. Acuma însă mă cuprinde rîsul cînd mi-amintesc toate astea...

Fata se uită mirată la Rifat şi dădu să spună ceva, dar el o opri cu un gest, apoi continuă:

— Dacă-ai putea înţelege cît de puternic mă simţeam! Am petrecut în cancelarie patru zile şi patru nopţi. Ziua eram silit să stau nemişcat pe scaun, iar noaptea mă culcam pe cîte-o masă, dar nu puteam închide ochii de loc. Eram încordat la culme. Nu-mi era nici foame, nici somn. Căutam să alung cît mai departe de mine gîndurile, imaginile, amintirile, şi pînă şi grija pentru soarta mea viitoare. Voiam să devin întruchiparea unei voinţe de fier. Cu cît ascultam mai cu atenţie discuţiile poliţiştilor care veneau ziua prin cancelarie, cu atît creştea şi încrederea în mine însumi. Ce oameni de nimic erau cei care ţineau în mîinile lor libertatea, ba chiar şi viaţa mea!

Li se dăduse tocmai îmbrăcămintea de iarnă şi toate discuţiile se învîrteau în jurul acestei teme. Unul blestema croitorul, care-i stricase mantaua, altul bombănea că i s-au dat ghete desperecheate, iar un al treilea îşi făcea socoteala în gura mare cum are să-şi vîndă căciula primită şi-are să-şi cumpere alta, mai bună. Erau nemulţumiţi cu toţii de aparatul de stat ai cărui slujitori erau, nemulţumiţi cu toţii de mersul treburilor din ţară.

Şi înjurau cu toţii autorităţile aşa cum poţi auzi adesea prin cafenelele tîrguşoarelor de provincie, prin tramvaie, pe la periferie sau în vreun grup

de oameni băuţi. Prima impresie e că nemulţumirea lor e o nemulţumire de suprafaţă, fără prea mare însemnătate, dar la un examen mai temeinic îţi dai seama că e determinată de cauze mult mai serioase, de cauze adînci. Numai că poliţiştii aceştia care-şi dau nemulţumirea pe faţă nici nu observă măcar că sistemul pe care-l critică se foloseşte tocmai de ei pentru exterminarea celor care luptă împotriva sistemului respectiv.

Şi cînd sfîrşitul serviciului se suna, la ordinul şefului, cu două ore mai tîrziu sau cînd vreunul din poliţiştii care se pregăteau să plece în concediu primea vreo nouă însărcinare, îmi spuneau adesea, indignaţi la culme: „Dumneavoastră, efendi, scrieţi încă prea puţin împotriva lor. Pe ei nu-i interesează nimic în afară de propria lor piele. Ii cunoaştem noi bine pe indivizii ăştia, dar trebuie să ne păstrăm bucăţica de pîine şi să ne ţinem gura, pentru că depindem de ei!"

Dar în momentul în care încercam să iau de pe masă o coală de hîrtie albă, se repezeau la mine şi mi-o smulgeau din mînă: „Scrisul e interzis!"

Şi iată cum, tot ascultînd discuţiile oamenilor acelora de nimic, mă convingeam şi mai mult de dreptatea cauzei pentru care luptam şi încrederea că într-o bună zi criza economică, analfabetismul

şi mizeria vor fi definitiv înlăturate mi se întărea din ce în ce mai mult. Dar pentru asta trebuie să rămînem neclintiţi în lupta noastră.

Şi ca să nu fiu luat pe nepusă masă îmi struneam întreaga mea voinţă şi căutam să mă supraveghez tot timpul. Ştii şi dumneata probabil că una din cele mai cumplite torturi e să aştepţi nemişcat ore de-a rîndul, conştient că-n orice clipă ţi se poate întîmpla cine ştie ce lucru neprevăzut. Să aştepţi în faţa unei uşi oarecare şi habar să n-ai de ce, şi inima să ţi se zbată-n piept năvalnic şi-n cap să ţi se învălmăşească fel de fel de gînduri... Dar eu am izbutit să mă deprind cu toate. Mi-am silit creierul să nu mai funcţioneze, am devenit nepăsător faţă de orice şi nici nu mai băgam de seamă cum trece vremea. Iar ca să nu mă înduioşez, din ziua arestării şi pînă astăzi nu m-am uitat nici măcar o singură dată la fotografia băiatului meu, pe care-o port întotdeauna la mine.

Şi iată de ce, atunci cînd ţi-am văzut privirea îngrozită, te-am dispreţuit din toată inima. Dar nu trebuie să te superi... nici n-aş fi discutat cu dumneata lucrurile astea, dacă nu mi s-ar fi întîmplat şi mie ceva asemănător, ceva de care mi-e ruşine şi-acuma cînd mi-aduc aminte... Noi nu ştim cît timp putem îndura torturile, aşa după

cum nu ştim nici cît timp poate rezista organismul nostru la o temperatură de 40°. Oamenii tari rezistă pînă la ultima răsuflare; dar cei slabi sînt ca nişte bucăţi de ceară în mîna călăilor. Totuşi noi nu trebuie să uităm niciodată că ei sînt duşmanii noştri. Nu vreau să spun că toţi oamenii ăştia sînt aşa de ticăloşi încît şi-au pierdut conştiinţa cu totul. Poate că printre ei se găsesc şi părinţi buni, soţi credincioşi, prieteni devotaţi, oameni sinceri. Dar din pricina posturilor pe care le ocupă cît şi din pricina poziţiei lor sociale, calităţile acestea se tocesc şi cu timpul nu mai rămîne absolut nimic din tot ceea ce a fost bun în ei. Şi dacă mai tîrziu ar încerca să-şi regăsească aceste însuşiri, n-ar mai găsi decît o mare uscăciune sufletească.

Am căutat să descopăr în ei măcar cîteva trăsături omeneşti, şi asta chiar atunci cînd mă torturau. Da, da. Chiar atunci cînd, deşi încredinţaţi că nu sînt un nemernic, voiau să mă scoată cu tot dinadinsul laş şi păcătos, chiar atunci încercam să găsesc în faptele lor, mai josnice chiar şi decît cruzimea fiarelor, unele rămăşiţe de omenie. Dar nu simţeam decît dispreţ şi părere de rău, părere de rău pentru oamenii care-atinseseră asemenea grad de josnicie.

De aceea nici torturile fizice şi nici cele morale nu mă puteau înjosi, căci, la urma urmei, ce înseamă tortura? Atîta timp cît nu ne înjosim noi singuri, prin propria noastră voinţă, tortura rămîne o acţiune pur fiziologică. Căci stă în puterea noastră să nu ne lăsăm sufletul întinat. Aşa că, numai eu singur sînt vinovat de palma pe care-am primit-o în suflet. Nu pot să tac, şi de aceea vreau să te mai reţin puţin...

Iţi spuneam aşadar că bătaia n-are cine ştie ce semnificaţie: treizeci-patruzeci de lovituri şi după aceea, de obicei, nu mai simţi nimic. Frica de moarte, setea, insomnia trec toate... Se întîmplă ca, uneori, să te cuprindă teama, dar îţi spui: Asta nu mai depinde de mine. Ce pot face eu? Să mă rog de ei? Asta nu, niciodată. Ce rost ar avea? Mielul, implorînd mila lupului! Sîntem oameni din lumi diferite. Şi-apoi, în afară de cîteva anomalii, oamenii aceia care mă chinuiesc n-o fac de plăcere. Asta li-e îndatorirea pe care le-o impune serviciul. Şi ca toţi cei care-şi vînd sufletul pentru bani, ei se obişnuiesc încetul cu încetul cu de toate şi se transformă în roboţi. Şi tocmai de aceea îţi inspiră atîta dezgust. Şi-atîta timp cît eşti convins că-s roboţi şi nu oameni, ce

importanţă mai pot avea torturile la care te supun ?

Dar dacă faci cumva greşeala să admiţi că şi ei sînt oameni, ai şi căzut în ghearele călăilor tăi. Numai cît îmi aduc aminte de asta, şi mă şi trec fiorii...

Cum de s-au întîmplat toate astea ? Nu ştiu dac-am să fiu în stare să-ţi explic... A fost ceva care-aducea cu zîmbetul victimei cînd dă cu ochii de propriul ei călău... Asta s-a întîmplat la vreo zece zile după confruntarea avută cu dumneata. Stăteam de-o săptămînă întreagă în celula-sicriu, iar din cînd în cînd eram chemat la interogatoriu. Asta nu înseamnă că eram supus la cine ştie ce torturi — nu, ci voiau, pur şi simplu, să mă controleze. O dată sau de două ori pe zi mi se aplicau cinci-şase lovituri de nuia şi-apoi iarăşi mă închideau în celula-sicriu ; aveam deasupra capului un bec de o mie de lumini care-mi transforma creierul într-un bulgăre de noroi.

Dar nu departe de celula mea, pe coridor, stătea pe-o bancă goală un muncitor sindicalist de vreo şaizeci de ani. Prin fereastra spartă din tavan se cerneau peste el fulgi de zăpadă jilavă. Bătrînul acela suferea mult mai mult decît mine...

Dar ce spuneam ? Da, asta s-a întîmplat după vreo săptămînă de regim celular. A apărut la un moment dat un agent de poliţie în civil, bondoc, cu mutră de chelner şi mi-a ordonat să-mi rad barba, care crescuse de mai bine de-un centimetru, şi să-mi pun îmbrăcămintea la punct. Cînd am ieşit pe coridor, lumina vie a soarelui aproape că m-a orbit. Ne-am apropiat de un birou cu uşa capitonată în piele.

A şoptit ceva la urechea gardianului de serviciu care stătea la uşă şi-a intrat în birou. Dar s-a întors numaidecît.

„Intraţi."

Era o cameră vastă, foarte elegant mobilată. La o masă mare, sculptată, şedea un om cu ochelari cu ramă de os, cu faţa plină şi buze groase. Văzîndu-mă, omul se ridică, veni în întîmpinarea mea şi-mi întinse mîna.

„Respectele mele, efendi !" spuse el, zîmbind.

Îl vedeam pentru prima dată. Poliţiştii rămăseseră, respectuoşi, la intrare. Probabil că era un şef dintre cei mari, care venise special din Ankara pentru procesul meu.

Mă uitam, încurcat, la mîna pe care mi-o întindea, albă, cu degete groase. Apoi am întins-o

și eu pe-a mea și-am simțit în mînă o bucată li-picioasă de carne.

„Luați loc, vă rog", spuse, arătîndu-mi fotoliul de piele de lîngă masă. M-am așezat, dar el nu s-a mai întors la loc, ci s-a afundat în fotoliul din fața mea.

„Am fost cît se poate de mîhnit cînd am aflat cît de brutal s-au purtat cu dumneavoastră, începu el. Sînteți un tînăr cult, bine educat și demn. Puteți aduce încă mari servicii patriei. Pentru că mica întîmplare de care am pomenit n-are nici o importanță. Vom aranja noi totul așa cum e mai bine."

Neobișnuita politețe și compasiunea acestui om m-au mirat. Nici nu mai știam cum să mă port. Atitudinea aceasta politicoasă însemna oare o sinceră părere de rău sau era o nouă cursă? Dar nu mi-a dat mult răgaz de gîndire.

„Sînt convins că n-aveți o părere prea bună despre funcționarii noștri și aveți dreptate. Dar, la drept vorbind, nu-i vina lor. N-au nici destulă educație și nici destulă școală. Iar pentru lefurile pe care le plătește statul n-avem de unde scoate funcționari mai buni. Umila dumneavoastră slugă a studiat organizarea poliției din Viena... Acolo toți polițiștii sînt absolvenți de liceu. Și poate că vom reuși și noi cu timpul să realizăm asemenea lucruri. Și-atunci vor ști și funcționarii noștri cum trebuie să se poarte cu oamenii demni!"

Ochii lui, pe sub ochelari, păreau numai zîmbet. Privirea i se plimba într-una pe fața și pe mîinile mele pe care mi le țineam pe genunchi. Se ridică.

„Nu vă pot compara, bineînțeles, cu un om din popor, cu toată gloata asta de muncitori. Nici nu vă socotesc în stare de arest. V-am chemat aici și v-am reținut cîteva zile numai pentru că sîntem nevoiți să stăm de vorbă și cu dumneavoastră. Sînt convins că numai curiozitatea v-a împins spre trădătorii aceștia de patrie. Și sînt sigur că veți fi așa de amabil și nu veți refuza să ne dați relațiile de care avem nevoie."

Și repetă aceleași întrebări absurde, care mi se puseseră într-una din prima zi a arestării. Întrebări pe care nu le putea inventa decît aprinsa fantezie a unui polițist; și, bineînțeles, n-am putut răspunde la nici una din ele. Căutînd să fiu cît mai politicos am răspuns interlocutorului meu exact pe același ton.

„Amabilul dumneavoastră interogatoriu nu poate da nici un rezultat, efendi, așa cum n-a dat

de altfel nici purtarea lipsită de politeţe a subalternilor dumneavoastră. Din păcate nu am de adăugat nimica. Nici n-am auzit măcar despre oamenii cu care mă învinuiţi a fi fost în legătură şi nu am nici cea mai mică idee despre nici un fel de acţiune subversivă."

După care a urmat exact aceeaşi luptă pe care-o duseseră cu mine şi ceilalţi poliţişti de mai bine de cincisprezece zile. El se străduia să mă determine cu orice preţ să recunosc lucruri de care habar n-aveam, să mă învinuiască de acţiunile unor oameni pe care nu-i văzusem niciodată, să mă zăpăcească prin întrebări viclene ca să mă prindă cu cine ştie ce cuvînt sau să mă înspăimînte. Şi pentru că nu aveam ce spune, răspundeam cît se poate de scurt. El zîmbea ca mai înainte, se apropia de mine, căuta să mă convingă şi neajungînd la nici un rezultat se întorcea jignit la locul lui, închidea ochii, se gîndea un timp oarecare şi apoi îşi reîncepea atacul lui inutil... din altă direcţie.

Mă simţeam din ce în ce mai plictisit. „Mai bine m-ar fi înjurat sau m-ar fi bătut", mă gîndeam. Dar nu voiam să-l supăr; era un om prea politicos. Îmi spuneam că, cine ştie, s-ar putea să-l conving de nevinovăţia mea. Dacă m-aş fi

purtat grosolan, îmi spuneam, poate că n-aş fi reuşit şi de aceea căutam să impun glasului meu sinceritate iar feţei o expresie de părere de rău. Îl aprobam din toată inima cînd vorbea despre alte lucruri şi-i urmăream mişcările cu o privire plină de simpatie aproape; dar nu i-am dat răspunsul dorit la nici o întrebare.

În cele din urmă s-a lăsat, obosit, în fotoliu. Zîmbetul i s-a şters de pe faţă şi-a început să mă cerceteze, cu o privire severă şi iscoditoare, din creştet pînă-n tălpi. A scos un pachet de ţigări şi mi l-a întins.

„Poftim!"

Nu sînt un fumător pasionat. Iar atunci, pe stomacul gol, după un interogatoriu aşa de istovitor chiar şi vederea ţigărilor îmi făcea greaţă. Am vrut să-l refuz. Dar observîndu-i privirea aţintită asupra mea, plină de încordare, am întins mîna: „Din respect pentru dumneavoastră", spunea faţa mea. Am încercat să şi zîmbesc chiar. El se sculă; scoase din buzunarul vestei chibriturile. Eu continuam să zîmbesc şi să-l privesc drept în faţă...

Rifat era peste măsură de mişcat. Părea că retrăieşte scena din nou. Mîinile începură să-i tremure. Luă de pe masă un pahar cu apă şi-l bău pînă-n fund. Apoi îşi lăsă capul în jos, ascultînd

parcă ce se petrece înăuntrul lui ; şi aşteptă să i se liniştească tulburarea.

Dar tulburarea lui creştea. Sări de pe scaun ca ars. Trebuia să se ascundă cît mai repede de lumina vie a cafenelei, de ochii cercetători ai fetei.

— Să mergem ! Am să-ţi povestesc restul pe drum, spuse Rifat, punînd banii pe masă.

Merseră cîtva timp în tăcere. Apoi Rifat începu să vorbească repede.

— Mă uitam în ochii lui cu un zîmbet plin de recunoştinţă. N-am să-mi iert niciodată zîmbetul acela de om laş. Nici o ocară şi nici o tortură nu m-a înjosit ca zîmbetul acela jalnic, respingător, plin de recunoştinţă pentru o ţigară şi un chibrit. Îl am în faţa ochilor mei şi-acum, mă văd ca într-o oglindă. Poate fi ceva mai jalnic şi mai scîrbos ca zîmbetul celui osîndit cînd îşi priveşte călăul, cerşind îndurare ? Şi-n momentul acela am observat, dincolo de sticla ochelarilor lui, o licărire batjocoritoare. Ceea ce m-a tulburat peste măsură de mult şi m-a făcut să-mi pierd cumpătul ; apoi mi-am apropiat de chibrit faţa demnă de scuipat.

Nici n-am avut timp să-mi dau seama cînd aruncă chibritul din mînă şi-am şi simţit o palmă

grea peste faţă. Ţigara căzu pe podea şi mă podidi sîngele pe nas. Nu-şi mai putea reţine turbarea. Mă lovea plin de mînie peste faţă, în burtă, unde-apuca, strigînd răguşit :

„Nemernicule ! Credeai c-ai să poţi fuma în faţa mea, hai ? Ce ? Parcă face să te porţi omeneşte cu-asemenea vite ? Ba încă i-am aprins şi chibritul ! Cîinele ! Trădător de patrie... de naţiune ! S-a instalat în fotoliu şi-aşteaptă să-i aprind ţigara ! Canalie ! Trebuie să vă strivim ca pe nişte păduchi ! Ia veniţi încoa ! Şi luaţi de-aici căzătura asta — ordonă poliţiştilor arătînd spre mine — să nu-i daţi răgaz să respire pînă nu recunoaşte totul !"

Şi-i drept că timp de două zile nu m-au slăbit nici măcar o clipă ! Şi-apoi, nu ştiu ce s-o fi întîmplat, ori s-or fi convins că într-adevăr nu ştiu nimic, ori li s-o fi făcut lehamite de toată povestea asta — dar le-a pierit orice interes pentru mine. Şi cînd mi-au dispărut de pe corp toate urmele bătăilor, mi-au dat drumul...

Fata se opri pe neaşteptate.

— Iată şi casa mea... Mi se pare că dumneata stai puţin mai departe, nu ? spuse ea, uitîndu-se ţintă înainte.

— Aici ? întrebă Rifat, arătînd ușa în fața căreia se opriseră.

— Nu. Dar pe strada asta. Nu-i nevoie să mă conduci. — Fata îi întinse mîna. — Căci fiecare din noi trebuie să rămînă puțină vreme și singur.

Orhan Kemal

SOMNUL

A doua zi era duminică. Fabrica de produse metalice se pregătea pentru odihna de sîmbătă seara. Din cei o sută cincizeci de muncitori, optzeci erau băiețandri între paisprezece și șaisprezece ani.

Aveau mai toți aceeași înfățișare și fiind cam și de aceeași înălțime, se deosebeau foarte puțin unul de altul. Vreo douăzeci dintre ei lucrau la prese. Erau îmbrăcați în zdrențe.

In aerul greu și apăsător, duduind de zgomotul mașinilor, abia se tîrau prin secție, uzi leoarcă de sudoare. Unii își așteptau rîndul lîngă robinetele de apă ca să se spele, alții alergau la toaletă ; cînd găseau un moment liber jucau leapșa. Erau mînjiți cu toții de ulei de mașină,

pentru că-şi ştergeau năduşeala cu mîinile pline de unsoare.

Maistrul-şef — un om de vreo patruzeci şi cinci de ani, slab şi mărunţel — se apropie de moş Ferhad, scărpinîndu-se în ceafă. Moş Ferhad pilea o piesă strînsă într-o menghină mare şi mormăia un cîntec din Anatolia în ritmul maşinii de frezat. Năduşeala, amestecată cu unsoare, curgea şiroaie pe faţa-i stacojie — de parcă i-ar fi fost opărită — pe gît, pe piept, prelingîndu-i-se apoi pe tot corpul. Văzîndu-l pe maistrul-şef, el lăsă lucrul, se îndreptă din şale şi oftă uşurat. Maistrul-şef, zîmbind, vorbi ceva cu el, după aceea se îndreptă către atelierul de reparaţii şi răsuci întrerupătorul de pe tabloul de marmură de lîngă uşă. Principalul volant de sub acoperişul secţiei vibră mai întîi puternic — apoi îşi încetini mersul şi fabrica se opri.

Toată lumea credea că ziua de lucru luase sfîrşit. Dar maistrul-şef se urcă pe un strung şi adună împrejuru-i, fluierînd, pe toţi muncitorii.

— Ascultaţi ! strigă el, ca şi cum s-ar fi pregătit să ţină o cuvîntare. Avem o comandă urgentă pentru după-amiază. Poate că va trebui să lucrăm pînă mîine dimineaţă. Cine nu vrea, poate să plece ; cine rămîne, va primi plata dublă. Re-

pet : cine nu vrea — poate să plece : n-o să vă punem să munciţi cu de-a sila !

In secţie se făcu linişte. Numai din fundul secţiei se auzea cum îşi pileşte moş Ferhad piesa. Apoi începură şoaptele şi murmurele.

Sami, muncitorul de la presa unsprezece, un băieţandru cam firav, se uită de jur împrejur, înghiţi în sec şi se frecă la ochi. Se săturase pînă peste cap : Ce-ar fi să plece ? îi trecu prin minte, dar se răzgîndi numaidecît. Maistrul-şef e un om tare nesuferit : dacă Sami nu stă să lucreze şi pleacă acasă, maistrul n-are să-l mai primească în fabrică. In faţa porţii aştepta o droaie de băieţandri ca Sami. Din pricina acestor pierde-vară, le micşoraseră salariul...

Maistrul-şef, văzînd că nu se clinteşte nimeni din loc, sări de pe strung şi răsuci din nou întrerupătorul. Volantele începură să se învîrtească, acoperind zgomotul ascuţit al pilei lui moş Ferhad.

Vara era în toi. Razele soarelui de amiază luminau secţia din plin şi strălucirea lor făcea să pălească răsfrîngerea roşiatică a cuptoarelor. Sîmbăta, fabrica trebuia să înceteze lucrul după ora unu. De aceea, din ordinul maistrului-şef, paznicii astupară toate ferestrele secţiei ba chiar

și deschizăturile rotunde din tavan, ca să nu se audă din stradă zgomotul mașinilor. Secția se adînci în semiîntuneric și dintr-o dată cuptoarele încinse pînă la roșu prinseră să capete contur. Puțin mai tîrziu se aprinse lumina electrică și incandescența cuptoarelor se stinse din nou.

În secție era o căldură de iad. Moș Ferhad începu să înjure, apoi își scoase cămașa și-și sumese pantalonii lungi. Pielea îl ustura din ce în ce mai tare din pricina nădușelii.

Băieții își scoaseră și ei cămășile. Aveau picioarele goale și negre de cărbune pînă la glezne. Băieții care duceau foile de tablă la stanțare, cei care cărau gamelele soldățești în depozite, ca și cei care cărau cărbunii pentru cuptoare, erau în pantaloni scurți. Numai doi din ei purtau pantaloni lungi.

Sami se uită la ceasul din perete ; abia unu și un sfert. Se purtă cu gîndul la încetarea lucrului. Ce mult mai era pînă atunci ; nemaipomenit de mult...

De la strunguri, șpanul sărea în spirală. Sami își aminti că nu și-a adus nimic de mîncare ; la prînz ar fi trebuit doar să plece acasă. Deocamdată nu-i era chiar așa de foame, dar pe seară n-o să mai poată răbda, își spuse, și hotărî să ia

un avans de cinci curuși. Dar se răzgîndi numaidecît. „Cată, fiule, pentru numele lui Alah, să nu faci datorii, îl povățuise mama. Dacă n-o să putem plăti chiria la începutul lunii, o să ne arunce pe drumuri.“ Deșurubă presa ; terminase încă o gamelă. Apoi lăsă strungul pe liber și se duse la toaletă. La robinete se strînsese o mulțime de lume ; Sami rămase să-și aștepte rîndul.

Băieților le plăcea să stea acolo, pentru că nu era așa de cald ca în secție. Dar maiștrii nu le dădeau pace de loc. Veșnic veneau să-i controleze. Băieții o luau la fugă, iar maiștrii după ei. Dacă te prindeau, îți trăgeau mai întîi o chelfăneală bună și-apoi te amendau.

Sami își vîrî capul și mîinile sub șuvoiul care năvălea din robinet. Se stropi pe umeri și pe burtă, își frecă apoi corpul asudat și se mai răcori puțin. Dar de-abia apucă să-și vîre din nou capul sub robinet, că se și auziră fluierăturile meșterilor... Băieții o luară la fugă. Sami se ascunse repede după cuptor. Acolo era foarte cald și corpul lui ud se uscă numaidecît. Cînd se întoarse la strung, numai părul îi mai era jilav, iar trupul îi ardea iarăși, în flăcări.

Meșterul Djeleal trecea printre strunguri și nota pe cei care voiau să ia avansuri.

— Eu nu vreau, spuse Sami, cînd îi veni și lui rîndul.

La ora unu noaptea făcură o scurtă pauză. Sami coborî în magazia de cărbuni. Acolo era întuneric și umezeală, nu exista nici un fel de podea, iar pămîntul ținea răcoare. Își puse sub cap o bucată mai mare de cărbune, se lipi cu tot trupul de pămînt și adormi pe dată. Îl treziră niște fluierături. Controlorii, înarmați cu lanterne, goneau băieții înapoi la lucru. El se sculă și se întoarse iarăși la strung.

În fața lui Sami, chiar în spatele lui moș Ferhad, fierarul Șuiap și calfa Daniel băteau fierul înroșit cu baroasele. Cînd baroasele uriașe și grele cădeau pe nicovală, zburau în toate părțile scîntei aurii. Daniel stătea cu spatele la Sami; avea părul strîns la ceafă, după ultima modă.

Meșterul Șuiap stătea în fața lui Sami. Avea vreo cincizeci de ani. Cînd ridica barosul, vinele groase ale gîtului i se umflau, iar pielea i se întindea așa de tare, încît ți se părea c-are să plesnească din moment în moment.

Sami se uita, plin de invidie la mîinile puternice ale lui Daniel și se gîndea la ale sale. El le avea tare firave.

Peste o oră, Sami se duse din nou la toaletă,

își spălă mîinile și fața la robinet și-și stropi spatele cu apă. La înapoiere se zări în geamul dulapului cu scule de strungărie : slab, cu umerii înguști, cu claviculele ieșite. Și i se făcu rușine. Se gîndi că toți băieții se uită la el și se simți încurcat. Dar băieții stăteau la locurile lor, preocupați de propriile lor treburi. Numai moș Ferhad se uita la Sami din cînd în cînd. Lui Sami i se părea că moș Ferhad se uită la trupul lui slab și istovit. Își acoperi claviculele cu palmele și alergă spre strung. I se părea că toți băieții sînt cu ochii pe el și că-și șoptesc : „Da slab mai e și ăsta !" Sentimentul acesta creștea mereu în el. Chiar în momentul acela Nuri, băiatul care lucra la strungul de alături, zise :

— Dar slab mai ești și tu, măi Sami !

Sami tresări.

— Da ce, tu parcă ești mai breaz ?

— Eu am, totuși, mai multă carne ca tine, fiule. Și înfoindu-se, mîndru ca un curcan, se uită la Sami chiorîș.

Sami tăcu. Argumentul îl dăduse gata.

Iar Nuri, scoțînd din strung o gamelă pe care-o terminase tocmai atunci, propuse :

— Hai să ne măsurăm !

Își îndoi brațul și-i arătă lui Sami bicepsul umflat. Brațul lui Nuri era mai gros ca al lui.

Sami nu putea scoate nici un cuvînt, de teamă să nu izbucnească în plîns; atîta se simțea de umilit. Se plecă, își ridică de jos cămașa jilavă, călcată de-atîtea picioare, și se îmbrăcă.

Arătîndu-i-l pe Sami unui alt băiat, Nuri îl întrebă:

— Ia zi, în numele lui Alah, nu-i așa că seamănă c-un schelet?

Sami rămase tot tăcut. Meșterul Șuiap se duse la cuptor și luă un nou drug de fier. Calfa Daniel, lăsînd jos barosul, scuipă în palme. Moș Ferhad examina piesa zîmbind și dînd din cap, ca și cum în față i-ar fi stat o făptură vie, cu care se putea glumi. Sami se străduia să nu ia în seamă glumele batjocoritoare ale lui Nuri și trăgea cu ochiul cînd la baroasele fierarilor, cînd la moș Ferhad... Apoi își înălță capul. Marginea unei curele de transmisie atingea grinzile putrezite ale tavanului; și de sus începură să cadă mici fărîme de lemn putred. Sami arătă cu ochii spre tavan. Dar Nuri spuse:

— Lasă asta și ascultă...

Lui Sami i se păru că toată secția aceea uriașă prinde să i se învîrtească deasupra capului. Aerul înăbușitor, care devenise între timp și mai greu, părea că-ți apasă ochii în orbite. Sami se întoarse cu spatele la băieți. Nuri însă puse mîna pe-o bucată de sfoară.

— Adă brațu-ncoa! Hai! Să ne măsurăm dacă ești bărbat. Al cui e mai gros?

Sami, nemaiputîndu-se stăpîni, se întoarse spre băieți și începu să plîngă:

— Sînt slab, sînt un schelet... iar tu ești gras. Eu sînt un cîine, iar tu un bei [1]. Eu sînt orfan, pe mine mă poate bate și mă poate batjocori oricine... Am să-i spun meșterului...

Nuri nu crezuse că lucrurile aveau să ia asemenea întorsătură. Se temea că Sami are să se plîngă meșterului.

— Ei, ce-i cu tine Sami, am glumit doar.

Sami plîngea din ce în ce mai tare, în hohote. Nuri se apropie de strungul acestuia.

— Hai, gata! Am glumit doar, zău c-am glumit...

Ce greu mai trecea timpul! În noaptea aceea oamenii s-au istovit de tot. Nu numai băieții, dar și meșterii și muncitorii — erau leoarcă de sudoare cu toții și peste măsură de osteniți.

[1] Bei — domn.

Din tavan căzu, pe după gulerul cămășii lui Sami, un ghemotoc de pînză de păianjen. Sami simți că-l mănîncă gîtul. Începu să se scarpine; era tare plăcut. Se scărpină pînă ce simți că i s-a umflat pielea. Și cînd gulerul cămășii atinse locul cu pricina, îl arse ca un fier înroșit. Sami luă puțin scuipat și-și unse gîtul. Arsura se potoli.

În momentul acela, în spatele lui Sami se auzi un strigăt pătrunzător. Se repeziră cu toții într-acolo. Alergă și Sami. Micul Haidar, care lucra la presa optsprezece, căzuse și se rănise la cap. Își ținea capul însîngerat cu mîinile și striga muncitorilor care se strînseseră în jurul lui:

— De ce v-ați adunat aici? Or să vină meșterii îndată și-or să vă amendeze pe toți...

Maistrul-șef își făcu numaidecît apariția. Răcni mai întîi la muncitori:

— Ei, dați-vă la o parte, cîinilor. Nu vă mai încăpeți în piele de bucurie că-i rost de chiuleală! Marș la locurile voastre!

Haidar începu să plîngă. Nu de durere: negreșit că-l durea, dar se temea că meșterul avea nu numai să-l chelfănească, dar să-l și amendeze.

Cu mîinile înfipte în șold, maistrul-șef îl întrebă pe Djelealeddin, băiatul care lucra la strungul vecin:

— Cum de și-a spart măgarul ăsta capul?

Djelealeddin era bîlbîit. Răspunse cu greu:

— A... adormit și... și-a... a... căzut cu... cu... capul...

Maistrul-șef îl apucă pe Haidar de umeri și începu să-l scuture.

— Pui de lele ce-mi sînteți. Vă treziți la bîlci? Ia mîna de-acolo.

Meșterul se uită cu atenție la rană, apoi îl luă pe Haidar în cabina lui.

Cabina maistrului-șef se găsea în fundul secției. De-acolo, prin ferestrele ei largi, se vedea toată secția. În tavan se învîrtea, greoi, un ventilator cu palete late. Maistrul scoase din dulapul destinat farmaciei apă oxigenată, iod, vată și o fașă. Spălă rana, o unse cu tinctură de iod și bandajă cît putu mai strîns capul băiatului. Haidar era așa de speriat, că nu scoase nici măcar un oftat. Era tare bucuros, cînd se întoarse la strung, că meșterul nu-l amendase.

Pe la două și jumătate noaptea, Sami simți că nu se mai poate ține pe picioare. Ca să-și alunge somnul el începu să se ciupească de pleoape,

să-și lovească fruntea de marginea strungului și să-și muște mîinile. Dar nu fu de nici un folos. Din pricina mirosului de benzină și de gaz și a aerului închis, începu să-l doară capul. Se propti de perete și adormi, dar tresări dintr-o dată și așa de puternic că era gata-gata să cadă peste una din curelele mobile de transmisie. Se uită repede împrejur: dacă-l văzuse cineva?

Secția întreagă — strungurile, mașinile de frezat, presele, cuptoarele, moș Ferhad, meșterul Șuiap și Daniel, becurile electrice — își pierduse cu totul puterile, ca și Sami. Pînă și meșterii se opriseră din fluierat.

După ce-i trecu spaima, Sami se rezemă din nou de strung și, rotindu-și ochii umflați și înlăcrimați prin secție, băgă de seamă că cea mai mare parte din strunguri se învîrt în gol. Își părăsi atuncea și el strungul și o șterse binișor la toaletă.

După ce maistrul-șef îi pansă capul lui Haidar, stinse lumina și deschise fereastra. Biruindu-și cu mare greutate somnul, începu să-și frece mîinile amorțite, se întinse și căscă. Apoi se apropie de fereastră și se rezemă de pervaz.

Era o noapte limpede de tot. De departe se auzeau sunetele unui patefon. În vechiul cartier

muncitoresc casele se învălmășeau unele peste altele, ca și cum ar fi plutit pe apele nopții.

Dar nu casele acestea îi atrăgeau atenția meșterului-șef. El asculta sunetele patefonului, adîncit în gînduri. Trecură cîteva minute: respirația lui deveni ceva mai adîncă, apoi se auzi un sforăit... Mîinile cu care se sprijinea pe pervaz slăbiră, genunchii i se îndoiră... Căzu jos cît era de greu și se izbi cu capul de pervaz, dar se ridică numaidecît, se apropie de ușă și începu să fluiere din toate puterile. Băgă atunci de seamă că cea mai mare parte a strungurilor și a preselor lucrează în gol. Furios, vru să fluiere încă o dată, dar își aminti de meșterul Djeleal și se duse în atelierul de reparații. Meșterul Djeleal dormea de-a-npicioarele, rezemat de-o piesă grea.

Buzele maistrului-șef tremurau de mînie; strînse din ochi, îl apucă pe Djeleal de umeri și începu să-l scuture cu violență, răcnind în gura mare:

— Halal! De asta te-am pus eu mai mare peste muncitori? Dacă și tu faci așa, ce să mai zic atunci de ceilalți? Strungurile și presele lucrează în gol, frezele... Iar kilovații se scurg ca apa. Lu-

crătorii s-au risipit cu toţii care încotro. Puturoşi şi neruşinaţi!

Cei doi meşteri nu se înghiţiseră niciodată.

— Nu răcni aşa la mine! spuse Djeleal, venindu-şi în fire. Doar nu-s nici eu un muncitor de rînd... Eu...

— Nu mă interesează ce eşti. Dar în postul ăsta e nevoie de un om cinstit.

Meşterul se înroşi ca racul. De multă vreme voia el să-i spuie tot ce-i stătea pe inimă.

— Şi cam ce-ai vrea să spui cu asta? Adică... aici aveţi nevoie de-un om cinstit, hai? Şi noi, adică, sîntem necinstiţi?

Se măsurară din ochi cu ură.

— Aici unde chinuiţi copiii, continuă Djeleal. Există doar o lege a muncii, dar voi îi siliţi pe nenorociţii ăştia să lucreze cîte optsprezece ore pe zi.

— Nu te-a întrebat nimeni de asta! Tu vezi-ţi de treaba ta şi nu-ţi vîrî nasul unde nu-ţi fierbe oala!

— Adică pe mine nu mă întreabă nimeni! Bine! Numai că-mi cunosc şi eu datoria... să mă trăsnească Alah, să-mi razi mustaţa, dacă n-am să şoptesc eu chiar mîine ceea ce ştiu, acolo unde trebuie.

Se despărţiră turbaţi de mînie.

Djeleal se duse în secţie. Adevărul era că cea mai mare parte din prese şi din strunguri lucrau în gol, iar cuptoarele începuseră să se răcească. Meşterul îi trezi, izbindu-i cu piciorul pe cei doi băieţi care dormeau în dosul forjelor. Ei scăpară cu fuga. Apoi meşterul se îndreptă spre toaletă. Împinse uşa primei cabine. În dosul uşii tuşi un băiat.

— Ieşi, ieşi! strigă Djeleal, după ce-i trase mai întîi o înjurătură.

La spălătoare se strînsese o grămadă de băieţi. Zărindu-l pe meşter, se risipiră care încotro, împingîndu-se unul pe altul.

Djeleal izbi cu piciorul în uşa celei de a doua şi celei de-a treia cabine şi se apropie de-a patra. Izbi şi-n uşa celei de-a patra. Nu răspunse nimeni. Meşterul aşteptă puţintel. Apoi izbi din nou: nici un zgomot. Se uită înăuntru prin ferestruică. Beznă. Se mai uită încă o dată şi zări pe jos o mogîldeaţă întunecată. „De n-ar fi murit!“ gîndi meşterul, apăsînd pe clanţă. Uşa se întredeschise numai atît cît îi trebuia să se poată strecura înăuntru. Djeleal îşi scoase

lanterna. Îndreptă lumina spre duşumea. Era într-adevăr un băiat. Dormea, cu obrazul şi cu mîinile lipite de podeaua aceea puturoasă.

Meşterul strîmbă scîrbit din nas şi se aplecă asupra copilului. Îl întoarse cu faţa-n sus şi văzu că-i Sami, băiatul de la presa numărul unsprezece. Îl apucă de umeri şi-l scutură de nădejde. Copilul era moale ca o cîrpă. Djeleal îl scutură din nou. Şi-apoi încă o dată... Sami începu să se mişte, să ofteze, să aiureze, dar de deşteptat nu se putea deştepta.

Djeleal stinse lanterna, strecurîndu-şi-o în buzunarul de la spate. Ridică apoi băiatul de jos şi-l puse pe picioare.

Sami se trezi. Văzîndu-l pe meşter se sperie şi izbucni în plîns.

— Zău, meştere, că nu-s de vină.

— Bine, bine, şi taci... Uite cum te-ai murdărit. Ţine-ţi gura, ţi-am spus doar... şi dacă te întreabă careva, spune-i c-ai alunecat şi-ai căzut. Şi-acuma întoarce-te la strung.

Sami se întoarse la strung, ştergîndu-şi ochii cu mîneca.

Într-o jumătate de oră, meşterul inspectă toate ungherele şi toate locurile mai ferite în

care te puteai ascunde şi dormi. Djeleal trezi şi alungă la locurile lor pe toţi băieţii şi pe toţi muncitorii pe care-i găsi dormind în lăzile de transport, în magaziile de cărbuni sau printre saci, dar nu amendă pe nimeni.

Era trei fără zece. Nuri, care stătea lîngă presă, îl chemă pe meşter.

— Ia vedeţi... ce-o fi cu strungul meu?

Maistrul-şef şedea în preajma cabinei cu mîinile încrucişate pe piept, şi se uita. Djeleal opri numaidecît strungul lui Nuri, căutînd să-i dea de rost; băiatul o luă din loc. La strungul vecin, Sami începu să rîdă: „L-a dus..." îşi spuse. Dar pe Djeleal nu era chiar aşa de lesne să-l duci. El băgase de seamă mai dinainte totul, dar îşi zisese: „Fii măcar tu mai cu inimă... Lasă-i să aţipească, sărmanii, doar n-ai avea chef să-şi dea şi sufletul din ei".

Patronul veni la fabrică dis-de-dimineaţă. Era un om scund, bine legat. Intră în birou şi stătu vreme îndelungată de vorbă cu maistrul-şef şi după aceea cu meşterul Djeleal. Nu-i pomeni nimic de plîngerea maistrului-şef. Dar cînd Djeleal se pregătea de plecare, patronul îi întinse un plic albastru.

— Doar n-ai închis ochii toată noaptea...

Djeleal mulţumi mai întîi patronului, apoi luă plicul.

— Şi vezi de te împacă şi cu maistrul-şef. Bine ? îi spuse patronul printre altele.

În plic erau douăzeci şi cinci de lire.

Orhan Kemal

OMUL CARE S-A HOTĂRÎT SĂ-ŞI VÎNDĂ CĂRŢILE

Omul hotărî să-şi vîndă cărţile. Îşi simţea inima grea. Nu putu închide ochii toată noaptea.

„Să-şi vîndă cărţile !"

Aţipi abia spre ziuă. Dimineaţa se sculă cu o durere înfiorătoare în tîmple. Se duse să se spele...

„Numai cît mă gîndesc : să-mi vînd cărţile !"

Durerea din tîmple stăruia. Se îmbrăcă. Se uită în oglindă, dar nu izbuti să-şi desluşească chipul.

„Să-şi vîndă cărţile !"...

Începu să se pieptene, dar pieptenele îi zgîrie pielea capului. Altă durere...

„Trebuie să le vînd totuşi !"

Soţia îl întrebă :

— Ce-i cu tine, dragule? Uite cîtă apă ai vărsat pe jos...

— Am vărsat apă pe jos? Iartă-mă!

Deschise dulapul de cărţi. Ce dragi îi mai erau... În fiecare carte se găsea cîte o părticică din el însuşi, din gîndurile lui... Pe marginile foilor se găseau note şi observaţii făcute cu propria lui mînă... Frazele care i se păruseră mai interesante erau subliniate...

Fetiţa lui îşi întrebă sfios mama :

— Azi le vinde, nu-i aşa?

Mama se încruntă la copilă şi ea tăcu. Îi era aşa de foame! Dar cărţile nu te pot sătura. Şi, pe deasupra, toată casa e cu susu-n jos din pricina lor... Să le vîndă o dată! Dac-ar fi fost ea în locul tatei, de cînd le-ar fi vîndut!

Omul începu să-şi trieze cărţile. Fetiţa se apropie de el. Ar fi vrut să-l întrebe ceva. Dar n-avea să se supere?

Tatăl zîmbea. Fluiera printre dinţi o melodie. Întorcea paginile cărţilor, clătina din cap şi citea pe ici pe colo cîte ceva. Faţa i se lumina... Pe urmă închidea cartea, ofta, şi-o punea deoparte.

— Tăticule! îngăimă, sfios, fetiţa.

Iată *Război şi pace* de Tolstoi. Ce mult îi plăcea Tolstoi! I se părea că există oarecare apropiere sufletească între el şi Tolstoi... Iată şi *Universităţile mele*. Ce carte minunată!... Există oarecare apropiere sufletească şi între el şi Gorki. Poate pentru c-a dus-o şi el tot aşa de greu ca şi Gorki...

— Tăticule!

Inima fetiţei bătea puternic. Îi era foame... Foame! Foame!

— Aşadar are să vîndă astăzi cărţile... şopteau buzele ei.

„Blestemată viaţă!" gîndea el.

După ce alese cărţile, le împachetă în ziare şi le legă cu sfoară. Cînd să iasă din casă, cu pachetele subsuoară, soţia îi strigă din urmă :

— Azi n-am nimic pentru prînz! Cumpără la întoarcere două pîini, puţină afumătură şi nişte ouă!

Fetiţa înghiţi în sec. Cînd tatăl se îndepărtă, spuse :

— Să fi cumpărat şi-o lămîie, mamă. Şi înghiţi iarăşi în sec. Tare mi-e foame!... Am să mănînc toată afumătura!

Soarele era sus. Omul se tîra pe străzi, cuprins de deznădejde. Strîngea pachetele de cărţi

la subsuoară. Pe stradă treceau camioane. Iar limuzinele goneau încoace şi-ncolo!...

„Să-şi vîndă cărţile! ?"

Mergea cufundat în gînduri. Se întîlnea cu fel de fel de oameni: unii săraci, alţii îmbrăcaţi în haine scumpe. Treceau şi femei încîntătoare.

„Dar cărţile tot va trebui să le vînd!..."

Coti după colţ şi-şi continuă drumul.

Cărţile urmau să-i fie cumpărate de un prieten. Au învăţat la aceeaşi şcoală, au fost în aceeaşi clasă, au stat în aceeaşi bancă. Omul nu credea în noroc, şi după ce Hairi — aşa-l chema pe prietenul lui — deveni proprietarul unei mari agenţii de automobile, îşi spuse... „simplă întîmplare".

Oricum însă, prietenul acesta s-a dovedit a fi altfel decît mulţi alţii. Ar fi putut, de pildă, să-i ofere un ajutor bănesc; dar nu şi-ar fi jignit oare prietenul ajuns în mizerie? Aşa că-i propuse:

— Adă-mi nişte cărţi. Fixăm un preţ global, facem apoi un rabat de 12 la sută ca la consignaţie, şi ţi le cumpăr numaidecît.

Şi în felul acesta mîndria prietenului sărac n-avea de suferit nimica.

Intră... Dar mai bine n-ar fi intrat! Il găsi şi

pe Nedjdet în birou.

Nedjdet era un alt coleg de şcoală de-al lui, şi tot coleg de clasă. Nedjdet devenise doctor. Pe cînd el? !

Omul se simţi descumpănit. Nedjdet rămăsese acelaşi om: costum elegant, zîmbet dispreţuitor. Cum ar fi putut vorbi el de faţă cu Nedjdet despre vînzarea cărţilor, despre cele două pîini, despre carne afumată? Hairi îl şi zărise însă.

— Ei, ai adus cărţile? întrebă el.

Nedjdet se uita la el tot dispreţuitor, fără să-şi dezlipească ochii de pe pachete.

Tare-ar fi fost curios să ştie, dacă nu cumva Hairi i-a vorbit despre el lui Nedjdet, cam în felul acesta:

„Vreau să cumpăr de la el nişte cărţi, cu un rabat de 12 la sută. E strîmtorat rău de tot. Şi mi-e tare milă de el... N-am nevoie de cărţi, dar vreau să-l ajut...!" Aşa trebuie să-i fi spus. Altfel Nedjdet nu s-ar uita atît de stăruitor la pachete.

Dar chiar în clipa aceea, Hairi începu să-i spună lui Nedjdet că se hotărîse să cumpere cărţile. Omul simţi că începe să-i vîjîie urechile. Şi i se făcu negru dinaintea ochilor. I se părea

că Nedjdet și cu Hairi ba se depărtează, ba se apropie; ba se apropie, ba se depărtează.

Apoi porni să se învîrtească totul în fața lui... Și se învîrtea, se învîrtea...

Și Nedjdet care se uita tot timpul la el. Ochii lui Nedjdet erau de-un albastru spălăcit, plini de viclenie.

— Nu! spuse deodată omul. M-am răzgîndit, nu-mi mai vînd cărțile.

Iar ei se uitară la el... În ochii spălăciți și vicleni ai lui Nedjdet se simți chiar o umbră de tristețe.

— Am găsit de lucru... Nu-mi mai vînd cărțile.

Ei îi pun felurite întrebări — el le răspunde — ei întreabă... Le spune ceva, ei se ridică. Se ridică și el. Și se duc împreună la un restaurant. În restaurant e aproape întuneric și răcoare. Omul nu se mai gîndește nici la pîine și nici la carne afumată. Nu că nu se mai gîndește — de gîndit se gîndește, dar lucrurile se petreceau acuma fără voia lui...

Acasă, fetița se plînge:

— E amiază, mamă, și tata tot nu s-a mai întors...

— O să se întoarcă, răspunde mama. Mai rabdă puțin, fetița mea!

— Nu mai pot, mamă... Simt așa, un fel de gol pe dinăuntru. Și mi se pare că se învîrtește cu mine toată casa.

Femeia știe că bărbatul nu se va întoarce curînd. Dacă ar fi vîndut cărțile, ar fi fost acasă de mult. Ea știe destul de bine cît de mult ține bărbatul ei la familie.

„Sigur, n-au vrut să-i cumpere cărțile, se gîndește femeia. Blestemații! De ce-or fi așa de răi oamenii? Ce le-am făcut? Ei au vile, moșii, automobile... Oare de ce nu mă lasă el să lucrez într-o fabrică? Din gelozie poate?“

Femeia zîmbește, mîndră.

„E gelos; sigur că-i gelos!“

— Vai, mămico! tata n-are să vină, ai să vezi și tu că n-are să mai vină!

— Are să vină, fetița mea; are să vină, fii sigură... Mai rabdă puțin!

Pe urmă, mama pornește prin vecini și împrumută o jumătate de pîine. Fetița mănîncă repede totul, cu lăcomie.

În cele din urmă se lasă seara. Fetiței i-e iarăși foame. Ca să nu mai simtă foamea, se culcă.

Mama o acoperă cu un pled şi porneşte iar prin vecini. Poate c-are să găsească ceva de croşetat, de scuturat prin casă, ori de spălat rufe.

*

Uşa e deschisă. Omul intră cu pachetele în odaie. E beat. Se apropie de oglindă şi se privi cu atenţie. Apoi dădu cu ochii de fetiţa care dormea pe canapea. Voi să se apropie de ea. Unul din pachete îi căzu jos. Se înfurie şi-l aruncă şi pe celălalt. Izbi cu piciorul în podea.

— Unde-i nevastă-mea ! ?

Se apropie din nou de oglindă şi începu să-şi cerceteze chipul. Era tras la faţă şi neras. Avea ochii injectaţi şi duşi în fundul capului. „Bărbat !... Asta se cheamă un bărbat ! Stăpînul casei ! Şi dacă nevasta nu mă iubeşte, are dreptate !" Omul izbi cu pumnul în oglindă, iar cioburile se împrăştiară cu zgomot mare pe jos.

Fetiţa se trezi şi-şi văzu tatăl stînd în mijlocul camerei şi sfărîmînd sticla cu picioarele.

— Tăticule !

Omul îşi privi fiica.

— Nu te mai preface atîta !

Fetiţa se făcu ghem şi se uită la el speriată.

— Voi nu mă iubiţi — nici tu, şi nici maică-ta, spuse tatăl. Nu mă iubiţi ! Minţiţi amîndouă. Totul nu-i decît o minciună.

— Îţi jur, tăticule, că te iubim ! Eu te iubesc foarte mult.

— Minţiţi ! Nu mă iubiţi nici tu, nici maică-ta ! Nici măcar un pic ! Vreţi să mor şi-apoi...

— Tăticule, eu te iubesc...

— Cum poţi iubi un tată şomer, un biet şomer ?...

Fetiţa începu să plîngă, credea că tatăl şi-a ieşit din minţi. Iar tatăl vorbea într-una :

— Unde-a plecat... la ora asta ? Cine ştie ! ? Are să-mi spună c-a fost prin vecini ! Minciună ! Crede că mă poate minţi... Poate că m-a şi minţit !

În cameră se făcuse întuneric deplin. Omul se clătină pe picioare şi se sprijini cu mîinile de perete. Nu-i trecu prin minte s-aprindă lumina. Şi camera începu să se învîrtească şi ea cu el. I se făcu rău.

Cînd se întoarse şi femeia acasă, se făcuse tîrziu de tot. Aprinse lumina şi-şi văzu bărbatul pe jos. Zăcea cu capul sprijinit pe unul din pachetele de cărţi. Fetiţa dormea pe canapea.

Femeia oftă odînc. Era aşa de flămîndă!

Subhi Kilimdji

OSMAN ŞCHIOPUL

Noul director al şcolii era de părere că înaintaşul lui ţinuse prea mult personal de serviciu şi, chiar din prima săptămînă, dădu afară din zece oameni, patru.

Bucătarul rămase fără ajutor. Şi cît era ziulica de mare se plîngea că nu poate pregăti mîncarea singur pentru cei trei sute de elevi cîţi adăpostea internatul. În cele din urmă, nemaiputînd prididi cu-atîta muncă, îşi scoase într-o după-amiază şorţul şi se duse la director.

— Singur nu mai merge, căutaţi-vă mai bine alt bucătar!

Directorul porunci atunci să-l cheme pe Osman cel şchiop, servitorul internatului. El îşi spunea că Osman, după ce-şi va termina treburile, va

putea foarte bine să dea și-o mînă de ajutor la bucătărie; să curețe cartofi, ceapă și să aleagă bulgur și orez, în loc să moțăie lîngă sobă.

Trecură cincisprezece minute, dar nici urmă de Osman. Directorul ședea la birou, trîntit în fotoliu. Își fuma țigara și-l aștepta, nerăbdător, pe Osman. Din cînd în cînd își răsucea nervos mustățile roșcate, tunse după moda prusacă.

Directorului nu-i plăcuse niciodată omul acesta neîndemînatic. Nu-l putea suferi pe bietul Osman și cei care nu-i erau directorului pe plac nu se puteau aștepta la nimic bun din partea lui. Căci așa era directorul...

— Stă aici și-și rotunjește an de an pîntecul, spunea directorul.

Cînd luase hotărîrea să dea afară cîțiva oameni din personalul de serviciu, sau, cum spunea „să treacă la reorganizare", el se gîndise în primul rînd la Osman. Dar fusese nevoit să-l păstreze tot pe lîngă școală, lăsîndu-se înduplecat de rugămintea profesorilor care se bucurau de trecere la minister. Ei luaseră apărarea lui Osman, pentru că le părea rău de el, ca de unul care muncise acolo timp de zece ani. Autorita-

-tea numiților profesori l-a mai muiat puțin pe director, silindu-l să renunțe la planurile sale.

Nerăbdarea directorului creștea cu fiecare minut. Avea un principiu a cărui încălcare n-o îngăduia cu nici un preț: subalternii trebuiau să se înfățișeze dinainte-i de îndată ce erau chemați. Oriunde s-ar fi găsit — orice-ar fi făcut în momentul acela, ei erau obligați să se prezinte numaidecît în fața lui, spunînd: „Cu ce vă pot servi, domnule director?"

Directorul era gata-gata să-ntindă mîna ca să mai sune o dată, cînd ușa se deschise încetișor și-n cadrul ei se ivi capul rotund și pleșuv al lui Dilaver-aga. Cu toată reorganizarea, directorul i-a îngăduit să rămînă mai departe pe lîngă școală, însărcinîndu-l să-i curețe camera.

— Era la toaletă, spuse Dilaver-aga. Să-l chem?

— A și găsit momentul. Să intre.

Osman intră, șchiopătînd, în biroul directorului. Era îmbrăcat cu o haină lungă și neagră, ponosită — un dar de la fostul director — cu șalvari de stofă și cu pantofi simpli, fără tocuri, cu vîrfurile întoarse în sus. Mijlocul îi era încins cu un brîu alb de lînă. Se opri ținîndu-și mîinile-n brîu, sprijinindu-se pe piciorul stîng.

— M-aţi chemat, efendi? întrebă el.

Directorul tăcea. Cu mîna dreaptă îşi răsucea mustăcioara, iar cu stînga bătea darabana pe masă.

„Unde-ai fost?" vru el să-l întrebe, dar se răzgîndi, socotind că idiotul ar fi în stare să-i spună de-a dreptul şi unde-a fost, şi ce-a făcut.

Cu ochii scînteind de mînie, îl măsură pe Osman din cap pînă-n picioare şi-apoi spuse, răstit:

— Aici nu-i azil. Şi cer ca ordinele mele să fie executate numaidecît.

Osman răspunse, aşa cum obişnuise o viaţă întreagă şi aşa cum ar fi răspuns, în locul lui, orice blajin şi tăcut locuitor al Anatoliei: dînd din cap. Numai că directorului nu-i plăcea aşa ceva. El voia ca subalternii, după ce-i ascultă porunca, să ducă mîna la buze şi la frunte şi să spună: „Am înţeles, să trăiţi!" şi numai după aceea să pornească după treburi. Iar cînd dădea un ordin, în asemenea cazuri, simţea o nemaipomenită plăcere. Il c..rtase doar pe Osman, chiar în ajun, cînd inspectase cum se face curăţenia internatului, pentru lipsa lui de politeţe. Şi cu toate astea, Osman continua să se poarte tot cum apucase. Directorul se înfierbîntă:

— Intr-una repet, de cînd am venit aici, că trebuie să-mi răspundeţi: „Am înţeles!" Ridică glasul şi porunci: Spune: „Am înţeles!"

— Am înţeles, efendi! repetă Osman.

— Ei, aşa mai merge... Acum bagă bine la cap ce-ţi spun! In fiecare după-amiază, fără nici un fel de excepţie, ai să te pui la dispoziţia bucătarului. Şi-ai să-i faci tot ceea ce are să-ţi spună: ai să speli vase, ai să cureţi cartofi, ai să alegi orez. Să nu care cumva să-ţi treacă prin minte să n-asculţi, c-atunci ai să ai de-a face cu mine. Ai înţeles?

— Am înţeles, efendi!

— Şi-acuma fugi la bucătărie! Hai, şterge-o!

Dar Osman nici nu se clinti. Rămase întristat, ca şi cu ar fi vrut să-l roage cine ştie ce, clipind din ochi ca un copil.

— Ei, ce mai stai? întrebă directorul.

— Am doi bolnavi, la infirmerie.

— Şi ce-i cu asta?

— Mi-e milă de ei, efendi, zac de gripă. Daţi-mi voie să mă îngrijesc de ei barem astăzi. O să le pun ventuze, or să năduşească, iar mîine o să mă duc la bucătărie. Faceţi o faptă bună, efendi...

Directorul sări de pe scaun ca ars. Bătu cu pumnul în masă şi răcni aşa de cumplit, încît Osman îşi regretă cuvintele din toată inima:

— Ce, asta-i o treabă care nu se poate amîna? Ieşi afară!

Osman, încurcat, părăsi biroul, iar directorul nu putu să-şi potolească multă vreme mînia.

— Auzi, are doi bolnavi la infirmerie! mormăia el într-una. I-e milă de ei... Faptă bună... Şi-i mergea gura ca o meliţă! Cîtă neobrăzare! Ticălosul!... Să îndrăznească să-mi dea el mie lecţii de umanitarism! Se vede că predecesorul meu i-a dat prea mult nas! Mult prea mult nas!

★

Osman lucrase pînă atunci la internat şi la infirmerie. Aşa făcuse în tot cursul celor zece ani, din chiar clipa în care fusese angajat. Infirmeriile şcolilor n-aveau pe vremea aceea nici medici, nici sanitari.

Infirmeriile erau nişte încăperi, nu tocmai mari, din incinta şcolii, în care erau instalate cel mult cinci paturi. Se înţelege că în „infirmeriile" acestea nu existau nici un fel de medicamente, iar elevii bolnavi erau lăsaţi acolo singuri, de capul

lor. Dacă nu se însănătoşeau în cîteva zile, atunci erau trimişi la spital. Şi cine avea norocul să nu moară la spital, se întorcea din nou la şcoală.

Chiar în cel dintîi an de serviciu, Osman fu trezit o dată cu noaptea-n cap şi trimis să îngroape un elev. Ningea. La înmormîntare nu veniseră nici profesori şi nici elevi... Osman, imanul spitalului şi doi sanitari au pus corpul copilului pe o brancardă şi l-au dus la cimitirul din apropiere. Au coborît mortul în groapă şi apoi au astupat-o repede de tot cu bulgări de pămînt îngheţat amestecat cu zăpadă. Imanul, cu buzele învineţite de frig, mormăi în grabă o rugăciune, apoi Osman îşi aruncă brancarda goală pe umeri şi grupul părăsi cimitirul. Mai tîrziu, Osman află că băiatul era un orfan din satul Dariuleitam de lîngă Coni. Murise în spital de pleurită purulentă.

Pe Osman l-a tulburat peste măsură de mult soarta tristă a băiatului. Treceau săptămîni după săptămîni şi Osman încă mai rătăcea prin şcoală, complet schimbat, jelind după băiat ca după propriul lui copil.

Şi nu după multă vreme văzu doi elevi care duceau la infirmerie pe unul din colegii lor,

un consătean de-al celui care murise. Osman, cu toate că şchiopăta, alergă la ei, luă băiatul în braţe şi-l duse la infirmerie. Băiatul avea accese puternice de tuse şi-l durea mijlocul. Osman făcu ce făcu şi-l puse pe picioare. În armată fusese sanitar şi lucrase mult timp prin spitale; aşa că era deprins cu îngrijirea bolnavilor.

După aceea, Osman izbuti să-şi facă rost de-un dulăpior pentru medicamente, nu tocmai mare, care aducea întrucîtva cu cele pe care le văzuse în cabinetele doctorilor militari. Şi puse acolo tinctură de iod, vată, spirt, tablete contra durerilor de cap şi un plasture. La început, fostul director privise cu neîncredere la pasiunea aceasta a lui Osman pentru medicină şi-l cam luase peste picior, dar în cele din urmă se convinse că Osman ştie într-adevăr să se descurce în asemenea treburi şi înţelese că are o inimă de aur. Începu să-i arate lui Osman multă îngăduinţă, ba uneori îl ajuta pînă şi cu bani.

Şi-n cei zece ani care se scurseseră de-atuncea nimeni nu l-a oprit pe Osman să-şi vadă de ocupaţia lui preferată şi nici nu l-a pus să muncească din greu — era doar invalid.

„N-are pic de inimă, gîndea Osman despre noul director. Dacă băieţii ăştia lăsaţi aşa, în voia soartei, or să se îmbolnăvească de-a binelea, apoi numai el are să fie de vină. Dacă aş fi putut să-i spun tot ce am pe inimă!"

Pe lîngă economiile realizate prin reducerea personalului de serviciu, directorul cel nou veni şi cu altă inovaţie: în zilele de sărbătoare se încuiau toate încăperile. Nu se făcea foc nicăieri. De ce-avea nevoie directorul de una ca asta, pe Osman nu-l tăia capul. Poate c-avea de gînd să-şi însuşească o bună parte din banii economisiţi în felul acesta în cursul anului! Cine ştie...

Rămăseseră numai două locuri unde se mai puteau aduna elevii duminica: unul în grădină, unde băieţii se încălzeau la soare, dacă era timp senin şi nu bătea vîntul, iar altul în subsolul moscheii, pe jumătate dărîmate. Iarna, zidurile moscheii, năpădite de muşchi pînă la jumătate, se acopereau de gheaţă în întregime. Acolo erau obligaţi elevii să se roage.

Acolo, în subsolul moscheii acesteia pe jumătate surpate, îi găsise Osman cu o zi înainte pe copiii veniţi din Dariuleitam — erau vreo cincisprezece. Înfăşuraţi în nişte velinţe vechi,

zgribuliţi, copiii dîrdîiau de frig. Cu toată interdicţia, ştiind bine că severul director poate să-l admonesteze în scris sau chiar să-l dea şi afară, Osman duse numaidecît elevii la infirmerie şi le dădu cîte-un ceai de tei. Cu toate acestea, doi din ei răciră şi trebui să-i reţie la infirmerie. Iar dacă starea li se va înrăutăţi, va fi obligat să-i trimită la spital. Osman le puse singur diagnosticul : gripă.

Pînă seara, Osman trebălui numai la bucătărie ; curăţi cartofi, alese bulgur şi spălă vasele. „Mi-ai da sau nu mi-ai da voie — vorbea el în gînd cu directorul — eu unul îmi cunosc datoria !"

Veni şi noaptea. În internat se auzi sunînd clopoţelul. Peste un ceas toată lumea dormea. Şcoala se adînci în tăcerea nopţii albe de iarnă. Osman îşi lipi urechea de gaura cheii de la uşa camerei directorului şi ascultă. Directorul era burlac şi rămînea peste noapte la şcoală. Slavă domnului că directorul, care stătea de obicei treaz pînă tîrziu, se culcase de data asta mai devreme. În cameră era întuneric şi-o linişte deplină. Bucuros, Osman se îndreptă din şale şi plecă de lîngă uşă. Şi la infirmerie era întuneric. Osman aprinse lampa şi-apoi aţîţă focul

în godin. Copiii se zvîrcoleau, cuprinşi de fierbinţeală. Nici nu simţiseră măcar cînd a intrat Osman. El scoase la repezeală un ceainic din dulap, îl umplu cu apă şi-l puse pe sobă adăugîndu-i şi o mînă de flori de tei. Apoi începu să scotocească prin dulăpior după vată, dar nu găsi. Mototoli înciudat pachetele goale şi le azvîrli pe jos. Sticluţa de tinctură de iod era şi ea goală, iar spirt numai de cîteva degete.

Ventuzele erau mai toate plesnite şi aerul intra în toată voia în ele. Nu mai rămăseseră întregi decît două. Osman ştia foarte bine lucrul ăsta, dar poţi ieşi din şcoală ca să-ţi cumperi ventuze ? Nici prin gînd nu-i putea trece asemenea lucru : directorul întreba toată vremea de el. Şi de unde să ia el acum ceea ce-i trebuie ? Privirile i se opriră asupra plapumei. Bine, plapuma va putea înlocui, să zicem, vata. Dar cu iodul şi cu ventuzele ce facem ? Se aşeză pe un pat gol. Capul îl durea aşa de tare, de parcă i-ar fi înfipt cineva cuie în tîmple. Fruntea-i era totuna de broboane mari de sudoare. Dădea din cap şi se gîndea cum s-o scoată la capăt. Pe neaşteptate, Osman îşi zări umbra. Cînd se mişca, umbra i se mărea aşa de mult, că maimai să nu-i mai încapă pe perete. Aspectul im-

punător al propriei lui umbre îi insuflă curaj. Se sculă plin de hotărîre. Şi-l fulgeră dintr-o dată un gînd: „Să-mi fi hărăzit oare Alah să nu-mi pot cîştiga pîinea decît la şcoala asta?"

Într-unul din cartierele centrale ale oraşului locuia o moaşă, pe nume Hasma. Îşi aduse aminte că moaşa asta are douăzeci de ventuze.

Osman îşi descinse brîu-i alb de lînă şi-apoi şi-l petrecu iarăşi, cu grijă, în jurul mijlocului. Pe urmă se legă la cap c-un şal şi ieşi încetişor, ca să nu-l simtă cumva paznicul Saban, pe strada troienită de nămeţi.

Cînd se întoarse, abia mai trăgîndu-şi sufletul şi cu mîinile înţepenite de ger, Saban tocmai se pregătea să încuie poarta. Dînd cu ochii de Osman, îl întrebă:

— Ce, ai fugit de moarte? Unde-ai fost? Hai, spune! Cine ţi-a dat voie să ieşi din şcoală? Vrei poate să-l trezesc pe domnul director?

Şi-l zăpăci cu totul pe bietul Osman cu-atîtea întrebări. Dar cînd Osman îi strecură în mînă zece curuşi, paznicul spuse, netezindu-şi mustăţile:

— Bine, de data asta nu scot o vorbă. Numai din respect pentru tine, Osman-aga. Dar

data viitoare nu-mi mai închizi tu gura cu zece curuşi. Ei, acuma du-te, ce să fac!

Osman se duse de-a dreptul la infirmerie. Focul se stinsese aproape. Mai puse cîteva lemne. Soba se încinse numaidecît şi-n cameră se făcu o căldură înăbuşitoare. Osman îşi suflecă mînecile şi se apucă de treabă. Puse bolnavilor ventuze, le unse pieptul şi spatele cu tinctură de iod, şi după ce-i înfăşură în nişte cearşafuri de flanelă îi acoperi cu plapuma. Apoi le dădu să bea ceai de tei. Copiii stăteau cuminţi şi i se supuneau fără să crîcnească.

După aceea, Osman făcu lampa mai mică, încuie uşa şi se întinse pe patul rămas liber. Avea conştiinţa împăcată. Se uita în tavan cu liniştea aceea caracteristică omului care şi-a dus la bun sfîrşit însărcinarea... Osman ar fi fost în stare să dea c-un scaun în cap oricui ar fi încercat să-l smulgă cu de-a sila de la bolnavii lui. Să-ncerce numai. Se sculă, îşi răsuci o ţigară, se culcă iarăşi şi începu să trimită rotocoale de fum în tavan. Peste puţină vreme, Osman nici nu se mai zărea de-atîta fumăraie iar rotocoalele, cînd nimereau în conul de lumină care se ridica din uşiţa întredeschisă a godinului, prindeau o răsfrîngere roşiatică.

Din cînd în cînd sărea de pe pat şi se apropia de copii; aceştia zăceau aproape în nesimţire. Băgă de seamă, neliniştit, că nici nu transpiraseră încă. Mai puse cîteva lemne, ca nu care cumva să se stingă focul, şi se întoarse la loc. Din pricina căldurii înăbuşitoare din cameră nici nu mai putea respira. Osman se apropie de fereastră şi-şi lipi obrazul de geam.

În cele din urmă se iviră şi zorile. Din coteţele vecine se auzi cîntecul cocoşilor. Osman sări ca ars. Cum de nu băgase de seamă că-l prinde somnul? Se repezi la patul copiilor. În sfîrşit transpiraseră, şi încă din belşug! Osman se lumină la faţă. Nu mai simţea nici urmă de oboseală. Respiră adînc, plin de mulţumire. Copiii se uitau la el cu recunoştinţă. Osman le scoase rufăria, le-o uscă pe lîngă sobă, îi îmbrăcă din nou cu ea şi-apoi le schimbă plăpumile.

Osman tăcea. Tăceau şi băieţii. Se uitau unul la altul zîmbind. Osman mai puse cîteva lemne în sobă, se îndreptă din şale şi spuse:

— Am să mă duc acuma pînă jos şi-am să vă aduc nişte supă caldă. Să nu care cumva să vă dezveliţi că răciţi din nou...

Băieţii nu mai aveau temperatură; se învioraseră de-a binelea şi începură să se uite unul la celălalt. Le era foame.

Osman nu se lăsă prea multă vreme aşteptat. Uşa se deschise. Copiii, nemaiputînd de bucurie, se ridicară. Osman intră, purtînd o legătură de lemne şi o tavă. Pe tavă se găseau două străchini, pline ochi cu supă, din care se ridicau aburi. Băieţii, înghiţind în sec, nu-şi dezlipeau ochii de pe străchini.

— Hai, mîncaţi! L-am rugat pe bucătar să v-o dea ceva mai grasă. Şi uite ce bunătate de supă v-a dat! spuse Osman vesel.

Băieţii fărîmiţară pîine în supă şi începură să mănînce. Osman ascunse lemnele sub pat şi-apoi scoase din buzunarul şalvarilor o jumătate de lămîie, suflă de pe ea firicelele de tutun şi stoarse toată zeama în străchini.

— Pentru copii nu se găsesc lămîi, dar pentru cei din administraţie sînt, spuse el. Vedeţi să nu vă ia gura pe dinainte, continuă, arătînd spre pat, unde ascunsese lemnele! Pentru infirmerie se dau numai două legături de lemne pe zi, dar la ei arde focul de dimineaţă pînă seara. Aşa c-am şterpelit şi eu o legătură de

lemne pentru voi! Cum simţiţi că se face frig, aruncaţi cîteva bucăţele în sobă!...

Osman era obosit. Se aşeză pe patul rămas liber şi prinse să se uite, în tăcere, la copii. Se uita la capetele lor — unul negru şi creţ, altul blond şi mătăsos — se uita la gîturile lor subţiri ca nişte lujere şi ochii i se umplură de lacrimi.

Cînd copiii îşi isprăviră supa, el le luă străchinile şi le puse în sac. Apoi descuie uşa, mai rămase cîteva clipe în prag şi spuse:

— N-am să zăbovesc nici eu prea mult. Găsiţi ceai de tei în ceainic, iar zahăr în dulap. La masă o s-aveţi plov cu bulgur şi-am să-l rog pe bucătar să vă puie şi puţină carne. E tare bun la inimă. Iar voi să staţi cuminţi şi să nu vă sculaţi cumva din pat.

Copiii îşi traseră plăpumile peste ei şi adormiră.

Era una din zilele fericite ale vieţii lui Osman.

Pe seară, în drum spre bucătărie, el se ciocni de Saban care şi aflase că directorul îl oprise să mai pună piciorul în infirmerie. Văzîndu-l cu săculeţul şi cu tava în mînă, paznicul îl întrebă:

— Ce ai acolo, Osman-aga? Iar mi-ai fost pe la infirmerie, hai? Vrei să afle directorul? Şi pămîntul are urechi, Osmane! Dar fii pe pace, eu n-am să suflu nimic!

Osman îşi scoase tabachera de la brîu şi i-o întinse lui Şaban.

— Na, ia şi tu o leacă de tutun...

Ziia Iamaci

COTA SERGENTULUI SADÎC

Intr-o zi vijelioasă de februarie din anul 1941, regimentul 126 de infanterie mărşăluia prin pădure în drum spre satul Kofdjagîz din raionul Cîrclareli[1]. Drumul, în pantă, era troienit de zăpadă. Împotmolindu-se prin nămeţi, soldaţii înaintau anevoie. Ofiţerii, îmbrăcaţi în mantale lungi pînă-n călcîie, rămăseseră în urmă de tot, deşi mergeau călări şi-şi biciuiau caii într-una. De la ei şi pînă la coloană, sunetul fluierului răzbătea cu mare greutate, sunet pe care, de altfel, nu-l mai lua nimeni în seamă. Vîntul azvîrlea în faţa soldaţilor ace ascuţite şi reci de zăpadă şi sufla cu-atîta tărie, de parc-ar fi vrut să scoată copacii din rădăcină.

Sergentul Sadîc din compania a şaptea îşi ciuli urechile, ieşi din rînd, îşi puse mîna streaşină la ochi şi cătă vreme îndelungată jos în vale. Apoi ordonă: „Stai!" Comanda fu transmisă după aceea din om în om. Şi puţin mai tîrziu se opri tot regimentul.

Sergentul mai aşteptă puţin dar, nemaiauzind nici un semnal, duse compania într-o vîlcea din apropiere, mai ferită, şi dădu voie soldaţilor să se odihnească. Văzînd lucrul acesta, intrară în pădure şi celelalte companii să se adăpostească.

Nu se auzea nimic în afară de vuietul vijeliei. Soldaţii se culcară în zăpadă ghemuindu-se unul într-altul. Şi-n strădania lor de-a se mai încălzi puţin se înfăşurară şi mai strîns în mantalele lor ponosite şi-şi îndesară căciulile peste urechi. Vîntul continua să sufle cu o putere turbată; din pricina viforniţei nu se mai putea zări nimic nici la doi paşi. Soldaţii tăceau posaci. Sub cap îşi puseseră raniţele, doldora de muniţii şi de echipament care cîntăreau, conform regulamentului de marş, patruzeci de kilograme. Iar la piept îşi strîngeau de nădejde

[1] Cîrclareli — un orăşel în Frachia de Est (Turcia europeană).

armele şi din cauza gerului mîinile li se lipeau de ţevi. Numai sergentul Sadîc, care era de serviciu pe companie, nu-şi putea găsi locul. Se odihnea puţin pe sub copaci şi-apoi ieşea numaidecît pe drum şi se uita, cercetător, prin perdeaua deasă de ninsoare.

La un moment dat i se păru că în depărtare se încheagă o umbră. Dar aşteptă şi-şi struni în zadar privirea şi cînd luă hotărîrea să se întoarcă înapoi lîngă oamenii lui, auzi chiar lîngă propria lui ureche un glas:

— Ei! Unde dracu o mai fi şi sergentul ăla?

Sadîc tresări. Era vocea comandantului companiei, locotenentul-major Mahmud Sezai.

— Aici sînt, domnule comandant.

— Păcătosule! Fluier după tine de-o jumătate de oră. De ce nu răspunzi?

— N-am auzit nimic, domnule comandant. Mi s-a părut mie o dată că fluieră cineva, dar n-am putut desluşi cum trebuie...

— Unde-i compania?

— Aici, sub copaci, domnule comandant.

— Ce? Sub copaci? Ai căpiat? Cine ţi-a permis să dai soldaţilor repaus?

— Nu ştiu, domnule locotenent-major. Cînd am auzit fluierul, am crezut că-i pentru repaus.

— Şi celelalte companii unde-s?

— Tot în repaus. Toată lumea se odihneşte, domnule locotenent-major.

— Dobitocule! Cu ce drept comanzi tu unui regiment întreg?

— Sînt vinovat, domnule locotenent-major!

— Mai stăm noi de vorbă despre asta, n-ai grijă! Acuma-n pas alergător pînă-n capul coloanei şi transmite ordinul: „Înainte!“ Marş!

Sergentul făcu stînga-mprejur şi-o luă la fugă pe coasta dealului. Şi cum se împotmolea adînc prin troiene, îşi ridică arma deasupra capului să nu care cumva să se întîmple vreo nenorocire dac-ar fi să cadă.

Cînd se întoarse la compania lui îl găsi pe Mahmud Sezai chinuindu-i soldaţii. „Drepţi! Culcat! Drepţi! Culcat!“ răcnea întruna comandantul. Celelalte companii, încolonate în pripă, o şi luaseră din loc. Văzînd că Sadîc se pregăteşte să raporteze că şi-a îndeplinit datoria, locotenentul îi ordonă:

— Să cînte-n marş toată lumea! Ai înţeles? Să răsune toată pădurea! Dacă vă tace gura

numai o singură clipă, va fi vai şi amar de pielea voastră! Pe toţi vă betegesc, dacă mă faceţi de rîs în faţa celorlalţi ofiţeri! Ai înţeles?

Şi fără să mai aştepte răspunsul, comandantul companiei se înfofoli în manta şi dînd pinteni calului se alătură grupului de ofiţeri.

Pe Sadîc nu-l mai tăia capul ce să le spună oamenilor. Mărşăluiau de şase ceasuri. Nu se mai găsea vlagă în ei nici ca să deschidă gura măcar. După cîteva clipe de gîndire, porni în căutarea lui Mustafa din Conia. Mustafa mergea în capul companiei. Flăcăul ăsta de la ţară, vînjos şi înalt ca bradul, era vestit în tot regimentul pentru vocea lui. După ce stătură puţin de vorbă, Sadîc strigă din toate puterile:

— Să mai cîntăm o leacă, băieţi! Începe tu, Mustafa!

Soldaţii prinseră să murmure; dar cînd Mustafa începu *Marşul infanteriei* se luară după el vreo cincizeci de oameni. Urletul vîntului acoperea glasurile lor răzleţe. Se auzi cîntînd şi-n celelalte companii. Dar vîntul le tăia răsuflarea. Gerul, viforniţa, urcuşul pieptiş, totul îi silea să tacă. Numai Mustafa continua să cînte. Cu glasul lui sonor, el cînta cîntec după cîntec. Din cînd în cînd îi mai ţinea isonul şi cîte-un alt soldat, dar nu pentru multă vreme. În cele din urmă tăcu şi Mustafa.

Sergentul Sadîc, care mergea alături de companie fu cuprins de-un vîrtej de gînduri negre. Ofiţerul comandant se putea ivi din clipă-n clipă şi de aceea Sadîc se hotărî să cînte de unul singur. Din cînd în cînd începea un cîntec vesel, un cîntec pe care-l cînta de obicei cînd voia să-şi îmbărbăteze tovarăşii:

Frumos mai e numele mîndrei mele din Conia;
Mîndra mea din Conia, se leagănă-n mers ca o păuniţă
Şi lumea spune că mîndra mea din Conia joacă...
Ei, joacă, mîndra mea, joacă!

Şi mai trecu un ceas. Sadîc cînta tot ce-i trecea prin minte, fără să se oprească o singură clipă. Cîteodată îi mai ţineau isonul şi soldaţii, dar se lăsau repede păgubaşi. Dar el continua să cînte de unul singur.

În cele din urmă se arătă bariera unui sat iar ofiţerii, dînd pinteni cailor, galopară într-acolo cît putură mai repede. Şi nu peste multă vreme, cea dintîi companie se apropie şi ea de cafenea. Flăcăii satului, strînşi buluc, se uitau la soldaţi. Uşa hanului se deschise şi-n prag se ivi un

ofițer. Chemă apoi plutonierul companiei și strigă: „Stai!“ Comanda ajunse din companie în companie, pînă la Sadîc. Cu glas răgușit, strigă și el: „Stai!“ și rămase în așteptarea celorlalte ordine. Văzînd că soldații din compania a doua își așază armele în piramidă și fug spre pădurea de peste drum, hotărî să facă și el același lucru, dar tocmai în clipa aceea ajunse pînă la el ordinul: „Sergentul Sadîc la comandantul companiei!“ Sadîc începu să alerge spre capătul coloanei. Dar după ce făcu vreo cincisprezece pași se opri și-apoi se-ntoarse:

— Băieți — strigă Sadîc — armele-n piramidă! Iar voi, în pădure!

Apropiindu-se de cafenea, Sadîc îi întrebă pe soldați unde-s ofițerii; își potrivi apoi căciula și intră. Cafeneaua era arhiplină. Cînd veniseră ofițerii, țăranii se sculaseră de pe locurile lor cu toții. Numai primarul satului continua să șadă, răspunzînd la întrebările puse de comandantul regimentului.

Sadîc căută din ochi pe comandantul companiei. Mahmud Sezai se instalase lîngă sobă și bea ceai fierbinte amestecat cu coniac. Imediat ce-și zări sergentul, îi făcu semn să se apropie. Sadîc se strecură anevoie printre mese

și cînd ajunse lîngă locotenent, luă poziție de drepți. Comandantul făcu semn să se aplece spre el. Pe sergent îl izbi un miros greu de vin stătut.

— Ce fac oamenii noștri?

— Degeră, domnule locotenent-major, răspunse Sadîc. Dacă mai merge tot așa multă vreme, apoi o să fie rău de tot: or să rămînă în urmă.

— Ia nu mai trăncăni atîta. M-ați făcut de rîs tot drumul, acuma răbdați. Compania mea trebuie să fie fruntea! Ai înțeles?

— Ce mai ordonați, domnule locotenent-major?

— Să nu dai oamenilor repaus. Să alerge, să facă exerciții! Auzi vorbă, degeră... Ce idee!? Nici nu vreau s-aud de-așa ceva! Și-apoi iată ce mai e... Lasă-ți în loc un sergent. Iar tu dibuie cîțiva soldați mai descurcăreți și porniți-o prin sat. Am chef de-o găină. Auzi? O găină! Adă-mi vreo cinci-zece găini! Și scoteți-le și voi cît puteți mai ieftin.

— Am înțeles, domnule locotenent-major! Numai că n-am nici un ban.

— Ia de la Marchitan. Nemernicul ăsta nu mi-a mai dat de două săptămîni nimica.

— Mai ordonați ceva, domnule locotenent-major ?

— Nu ! Du-te și nu uita ce ți-am spus !

Sergentul Sadîc salută și ieși pe uliță. Vifornița se întețise. În afară de santinele, lîngă piramidele de arme nu mai era nimeni.

La companie îl așteptau vești proaste. Cîțiva oameni din Adana degeraseră. Oamenii aceștia, țărani de patruzeci de ani în cea mai mare parte și care nu văzuseră zăpadă în viața lor, nu puteau să se deprindă cu nici un chip cu frigul năprasnic de-acolo. Fuseseră concentrați numai pentru trei luni, cu cai cu căruțe cu tot, dar stăteau sub arme de mai bine de-un an. Așteptau zi de zi ordinul de demobilizare și înjurau toată vremea pe cei care-i aduseseră acolo.

Sadîc se apropie de ei. Pe zăpadă zăceau în nesimțire vreo cinci-șase oameni. Soldații se strînseseră roată împrejurul lor, aprinseseră un foc mare și se străduiau să-i dezmorțească. Sadîc dădu toată lumea la o parte și se dădu lîngă degerați.

— Nu se dezmorțesc așa, măi băieți, spuse el soldaților. Frecați-le mîinile și picioarele cu zăpadă.

Soldații se puseră pe treabă. Cîțiva prinseră să dea semne de viață. O parte însă zăceau tot așa, țepeni. Atunci, Sadîc săltă pe unul din ei în spinare și strigă soldaților:

— Luați-i în spinare, băieți ! Și după mine.

Cu toată vifornița, vreo zece-cincisprezece soldați, în frunte cu sergentul, porniră spre sat în căutarea medicului regimentului.

Spre seară, cinci kilometri mai la nord de satul Kofdjagîz, într-o vîlcea ceva mai ferită de vînt, oamenii și-au ridicat tabăra. Pe la orele opt, au mîncat cîte o strachină de fiertură de grîu și-apoi au început să se pregătească de stingere. Sergentul Sadîc își numără soldații din ochi cu gîndul la camarazii bolnavi, lăsați în grajdul de lîngă casa în care fusese încartiruit doctorul. În clipa aceea apăru ordonanța comandantului companiei. Numai cînd dădu cu ochii de el își aduse Sadîc aminte de găini. Tot alergînd după doctor, găinile îi ieșiseră cu desăvîrșire din minte.

— Sergent Sadîc, te cheamă dom' locotenent-major — spuse, încurcat, ordonanța. Fără să răspundă nimic, Sadîc ieși din cort și o porni prin pădure. Ordonanța îl urmă, în tăcere. Nu-

mai cînd se apropiară de cortul lui Mahmud Sezai, ordonanța spuse :

— E beat turtă ! De cînd am intrat în sat, a dat peste cap vreo trei clondire.

Sadîc se cutremură. Chiar și treaz își întîmpina soldații numai cu înjurături. Șovăiala lui Sadîc ținu doar o clipă. Ciocăni stîlpul de sprijin al cortului. Apoi înlemni. Dinăuntru străbătu hohotul de rîs al comandantului și ordinul: „Intră !"

Soba din cort era încinsă pînă la roșu. Mahmud Sezai ședea la masă, pe-un pat de campanie, împreună cu camaradul său — tot un ofițer. Se uită la Sadîc cu ochii injectați de sînge și-l întrebă :

— Ei, ursule, unde mi-s găinile ?

Sergentul nu scoase nici un cuvînt, păstrîndu-și mai departe poziția de drepți.

— Dobitocul ăsta — spuse Mahmud Sezai, adresîndu-se camaradului său — e-n stare să-i înghită pe nemți și de vii, dacă i-or ieși vreodată-n față. Ei, ia spune, de ce nu te-ai prezentat cu găinile ?

— Au degerat șase oameni de-ai noștri, dom'le locotenent-major. M-am dus cu ei la doctor... Și-am uitat.

— Aha, care va să zică ții mai mult la păduchii aceia decît la comandantul companiei ?

— N-am vrut să spun asta, dom'le locotenent-major. Dar ne pregătim de război și-avem nevoie de oameni.

— Ai tu chef de război, ia spune ?

— Eu n-am chef de război, dar dacă sîntem atacați trebuie să ne apărăm patria, nu ?

— N-ai nici o grijă ! Nemții n-or să ne atace niciodată. Dușmanii noștri adevărați sînt rușii.

— Nu rușii, ci nemții, dom'le locotenent-major. Rușii nu atacă pe nimeni.

Sezai dădu încă un pahar peste cap.

— Intre-ți în cap, dobitocule ! Nemții, chiar dacă-or să vină aici, n-or să se atingă de nimic. Dar dacă-or să vină rușii, s-a sfîrșit cu pămînturile, cu casele și cu averile noastre ; pentru c-or să intre pe mîna zdrențăroșilor toate !

— Las' să le fie bogătanilor teamă de asta, domnule locotenent-major. Nouă n-are de ce să ne fie frică.

— A, pui de lele ce-mi ești ! Dacă-or să intre nemții, n-are să tragă nimeni nici un foc ! Ai înțeles, idiotule ?

— Dar patria, domnule locotenent-major ?

— Uite-te la el, dobitocul! Ce legătură ai tu cu patria? N-o să ne luptăm cu nemții, și cu asta basta!

— Și-atunci ce caută aici atîta armată?

— Tu n-ai dreptul să discuți politica statului. Nemții sînt prietenii noștri. Și să le spui și soldaților asta! Ai înțeles?

— Da, dar noi citim uneori și jurnalul. Și-n el scrie că nemții năvălesc peste tot și nu lasă-n urma lor nici piatră peste piatră.

— Ți-am mai spus doar: politica nu-i de nasul tău! Tu trebuie să mă asculți pe mine! Și-asta să-ți intre bine în căpățîna ta cea seacă, ai înțeles?

Sadîc nu răspunse nimic. Locotenentul își turnă încă un pahar și-apoi întrebă:

— Ei, și ia spune-mi acuma: care-i dușmanul nostru?

— Cel care ne-atacă patria, dom'le locotenent-major.

— Și tu-ți iubești patria?

— O iubesc, domnule locotenent-major.

— Și ești gata să mori pentru ea?

— Gata!

— Dar pe mine mă iubești?

— Doar sînteți comandantul meu!

— Și ești gata să mori și pentru mine?

— Gata!

— Minți!

— Eu nu mint niciodată, domnule locotenent-major.

Mahmud Sezai întinse mîna după un pahar dar, dintr-o dată, se opri, băgă mîna sub pernă, scoase pistolul și-l îndreptă spre Sadîc. Celălalt ofițer, văzînd că gluma se îngroașă, se amestecă și el în vorbă.

— Hai, termină și tu o dată cu discuția asta!

— A, nu, dă-mi voie! Să vedem, minte sau nu minte vita asta?

Și-l întrebă pe Sadîc din nou:

— Ia spune, ești gata să mori pentru mine?

— Gata!

— Atunci, na!

Împușcătura răsună scurt. Sadîc, care stătea smirna în fața ofițerului, se clătină și se prăbuși peste masă.

*

La cinci kilometri de satul Kofdjagîz, spre soare-răsare, există o colină. Într-o zi de viforniță, din luna februarie, soldații au săpat acolo o groapă. Și cîteva ore mai tîrziu s-a înșirat pe

colină tot regimentul 126. Aici a fost înmormîntat sergentul Sadîc.

A doua zi, comandantul regimentului semnă o nouă circulară, în care se spunea că soldații trebuie să se poarte ceva mai respectuos cu ofițerii, iar înălțimea 102 fu declarată zonă interzisă.

Dar nu trecură nici trei zile și comandantului i se raportară următoarele:

„In noaptea de ... februarie 1941, a fost pusă, într-un punct al cotei 102, de către autori rămași necunoscuți, o placardă purtînd inscripția: «Cota sergentului Sadîc». Cuvintele sînt arse cu fierul roșu. Judecînd după toate aparențele, placa a fost așezată de cineva din regimentul aflat sub comanda dumneavoastră. Cercetările continuă..."

Într-una din zilele în care au avut loc cercetările, locotenentul-major Sezai, împreună cu alți cîțiva ofițeri au fost chemați de către comandantul regimentului. Cu toate străduințele comandantului, tot regimentul află nu peste multă vreme că locotenentul a fost dat în judecată. Și nu li s-a putut ascunde soldaților nici faptul că tribunalul l-a condamnat pe Mahmud Sezai numai la șase luni închisoare, dat fiind

circumstanțele atenuante: s-a luat adică în considerație și starea de beție a locotenentului și atitudinea nedisciplinată a lui Sadîc. Iar soldații știau că un ofițer e scos din armată numai atunci cînd condamnarea trece de șase luni.

Mahmud Sezai s-a reîntors în tabără chiar în aceeași seară. Și-a reluat în primire fostul lui cort, atîta doar că i s-a pus și-o santinelă. A doua zi toată lumea văzu pe cortul lui cuvîntul „Ucigașul!" scris cu smoală. După care, la cortul locotenentului-major a fost pusă încă o santinelă. Peste cîteva zile s-a răspîndit prin tot regimentul alt zvon, că la „cota sergentului Sadîc" poate fi văzută o nouă placardă, purtînd inscripția:

„Aici zace sergentul Sadîc, răpus de mîna dușmanilor patriei."

Spre sfîrșitul lunii, regimentul, dînd ocol munților, ajunse în valea Cestladja. După ce-și ridicară tabăra, soldații se interesară, în primul rînd, de cortul lui Mahmud Sezai. Dar nu-l mai găsiră. Și nu peste multă vreme aflară c-a fost trimis la Erzrum: „pentru terminarea pedepsei".

RIUSTEM *

Pornisem spre piață. Și-mi răsări deodată în față un băiețaș cam de vreo șapte-opt ani, desculț și zdrențăros. Purta în spate un coș mare, mai mare ca el. Prinse să mă roage să-l iau cu mine după cumpărături. N-aveam de gînd să tîrguiesc cine știe ce, așa că-l refuzai. Ca să fiu sincer, nu mă prea simțeam la îndemînă să-mi ducă pachetele un copil. Dar el continuă să mă roage :

* Această povestire e publicată în cartea lui F. Erdinci : *Copiii în Turcia capitalistă*, apărută în Bulgaria în anul 1951. Autorul povestirii este un scriitor progresist turc, al cărui nume nu figurează în cartea lui Erdinci pentru a-l feri de represiunile autorităților turcești.

— Nu vă iau mult — cinci curuși. Azi nu m-a angajat nimeni ; toată lumea spune că-s prea mic.

Mi se făcu milă de bietul băiat. Am scos din buzunar cinci curuși și i le-am întins.

— Ține !

Copilul strîmbă din nas și se uită la mine nedumerit.

— Aveți să mi le dați după ce vă duc cumpărăturile.

— Ia-le, ți le dau și-așa !

Copilul mă privi drept în albul ochilor și se burzului ca un cocoșel căruia de-abia i-au dat tuleiele.

— Nu-s cerșetor ! izbucni el pe neașteptate. N-am nevoie de banii dumneavoastră, dacă nu-mi dați voie să vă duc pachetele.

Nu știam ce să fac — prea mă pusese în mare încurcătură băiatul ăsta.

— Stau departe. Și n-am de făcut cine știe ce cumpărături. Mi le pot duce și singur — atîta a fost tot ce-am putut îngăima.

— Nu-i nimica dacă-i departe. Am să duc tot ceea ce-o să cumpărați.

Nu mai aveam nici un mijloc de refuz.

— Bine, am spus ; să mergem !

Aveam chef să stau de vorbă cu dînsul. În piață n-am zăbovit cine știe cît. După ce-am rînduit pachetele, am pornit-o spre casă. Cumpărăturile mele n-au ocupat nici jumătate din coșul băiatului. Mergea la dreapta mea ținînd capul sus — povara nu era mare — și cercetînd cu privirea casele arătoase ale bogătașilor, copacii înalți și munții acoperiți de zăpadă care se zăreau în depărtare.

— Cum te cheamă ? l-am întrebat.

— Mă cheamă Riustem. Și sînt de fel dintr-un sat de lîngă Kildjahaman. Am nouă ani. Mama a murit anul trecut. În sat mai am un unchi, dar nu mi-e de nici un ajutor ; așa c-am venit la Ankara — spuse el pe nerăsuflate.

— Stai, oprește-te — l-am întrerupt eu — doar nu te-am întrebat nimic din toate astea.

— Știu — răspunse dînsul — dar o să mă întrebați rînd pe rînd despre toate. Și eu găsesc că-i mai bine să spun totul dintr-o dată, ca să fiu lăsat după aceea în pace.

Era greu să stai de vorbă cu el. În fiecare cuvînt se simțea experiența unui om matur. Băgînd de seamă c-am tăcut, el continuă :

— Toată lumea te întreabă, tuturora trebuie să le răspunzi, dar n-am auzit din gura nimănui o vorbă mai de doamne-ajută ; noroc că nu mi-a mai rămas multă vreme de suferit pe-aicea ! Vreo cinci-șase ani.

— Și pe urmă ce-ai să faci ?

Se uită la mine cu atenție, apoi întrebă :

— Nu ești cumva de la poliție ?

— Nu. Ia spune, ce-ai de gînd să faci peste cinci ani ?

— Să dau foc la închisoare !

— De ce ?

— Pentru că tata se află și el acolo. Și vreau să-l eliberez !

M-am stăpînit cu destulă greutate, să nu izbucnesc în rîs. Am mers cîtva timp în tăcere. Apoi l-am întrebat :

— Și de ce-a fost închis ?

— Din pricina unei răfuieli cu jandarmii. Pe unul l-a culcat la pămînt chiar în mijlocul satului. Tata e-un strașnic ochitor. L-a nimerit drept în frunte. I-au dat optsprezece ani. Și n-au trecut nici doi de cînd îl țin închis.

— Dar de ce s-a bătut cu jandarmii ?

— Din pricina impozitelor. Tata n-avea bani. Atunci ei au dat buzna în casă. Și-au vrut să ne ia plapuma, ceaunul și șaua. Tata a smuls atunci pușca din cui — ei au rupt-o la fugă. A

tras o dată — na, a spus, asta-i plapuma! A tras a doua oară — na, ăsta-i ceaunul! A tras și-a treia oară — na și șaua! Un jandarm a prins atunci să strige: „Ah, mor!“ și-a căzut grămadă în mijlocul uliței.

Ne apropiam de casă. Mă uitam stăruitor la Riustem, nemaiputîndu-mi lua ochii de la el; eram nerăbdător să aud ce-o să mai spună. El băgă numaidecît de seamă că-l privesc cu atenție.

— Ce te uiți așa la mine, nene? Sîntem oameni săraci și n-avem obrazul tocmai curat.

Am făcut colțul. Mă încercă dorința să-l îmbrățișez pe băiat cu coș cu tot. Dar n-aveam curaj. L-am luat numai de bărbie și l-am privit drept în ochi.

— Riustem, fiule — am spus — obrazul tău nu-i murdar de loc. În Ankara și în toată Turcia se găsesc mii de oameni ca tine. Și aveți cu toții fruntea senină și fața deschisă, cinstită. Lasă-mă să te sărut.

Riustem zîmbi, abia simțit.

— Lasă, efendi! Am malarie; să nu te molipsești cumva și dumneata!

— Malaria nu-i molipsitoare.

— Ba da, e molipsitoare. Eu am luat-o de la mama. Și-i o boală tare păcătoasă. Cînd începe să te scuture — clămpăni din dinți ca o barză... Riustem prinse a zîmbi, ca și cum toate lucrurile astea nu cuprindeau în ele nici un fel de tristețe.

— Riustem, dar tu te duci să-ți vezi tatăl? l-am întrebat.

— În fiecare săptămînă. Și-i duc întotdeauna țigări. Cîți curuși strîng, de-atîția-i și cumpăr. Săptămîna trecută mi-a mers bine — i-am cumpărat două pachete.

Cînd am intrat în casă, soția mea punea tocmai masa. Am luat coșul din spatele lui Riustem și am scos cumpărăturile. I-am întins o monedă de zece curuși.

— Drumul a fost scurt și pachetele mici, spuse el dîndu-mi cinci curuși înapoi. Am luat banii de frică să nu-mi spună iarăși: „Nu-s cerșetor“. Se pregăti numaidecît de plecare. L-am apucat de umeri, rugîndu-l:

— Stai să mănînci cu noi, Riustem!

— Nu se poate — răspunse — azi e zi de tîrg. Trebuie să mai fac încă două-trei curse.

Se amestecă în vorbă și soția. Dar după aceea îi păru rău.

— Nu-s învăţat să mănînc pe-o masă aşa de curată. Şi nu ştiu să mănînc bucatele cu furculiţa, i-o reteză Riustem.

— Eşti un băiat bun — i-am spus, la despărţire — dar nu-mi place ceea ce ai de gînd să faci.

— Ce?

— Păi, nu te pregăteşti să dai foc la închisoare?

Riustem zîmbi:

— Eh! nene, te pomeneşti că m-ai crezut! Am scornit asta numai aşa, ca să-l mai îmbărbătez puţin pe tata. Cînd i-am spus, c-un ochi rîdea şi cu altul plîngea, colo după gratii!...

Lacrimile îmi împînziră ochii. Am scos din dulap două pachete de ţigări şi i le-am întins.

— Nu-s pentru tine, ci pentru tatăl tău. Cînd ai să te duci să-l vezi, să-i spui salutări din partea mea.

Riustem luă ţigările, le puse-n sîn şi întrebă, simplu de tot:

— Nene, dar dumneata cine eşti?

— De ce vrei să ştii?

— Păi, nu trebuie să-i spun salutări de la tine?

— Spune-i că-s de la un cetăţean, de la care anume n-are nici o importanţă. Şi mai spune-i să nu-şi piardă curajul, căci toate închisorile astea se vor prăbuşi într-o bună zi, singure.

E puţin probabil că Riustem, mai isteţ decît mulţi copii de vîrsta lui, să fi crezut că temniţele se vor prăbuşi singure. Dar eram sigur că n-avea să uite cuvintele mele şi că avea să le repete părintelui său, cuvînt cu cuvînt.

Cînd ieşi în stradă, îmi spuse:

— Nene, eşti un om bun.

Riustem dădu să-mi sărute mîna. Dar i-am luat-o înainte şi l-am sărutat eu pe frunte. Mi-a făgăduit c-are să vină negreşit pe la noi, dacă are să-i fie vreodată foame.

CUPRINSUL

Pag.

Sabahattin Ali
Lupul şi mielul 3

Orhan Kemal
Somnul 25
Omul care s-a hotărît să-şi vîndă cărţile . . . 43

Subhi Kilimdji
Osman şchiopul 53

Ziia Iamaci
Cota sergentului Sadîc 70

***
Riustem 86

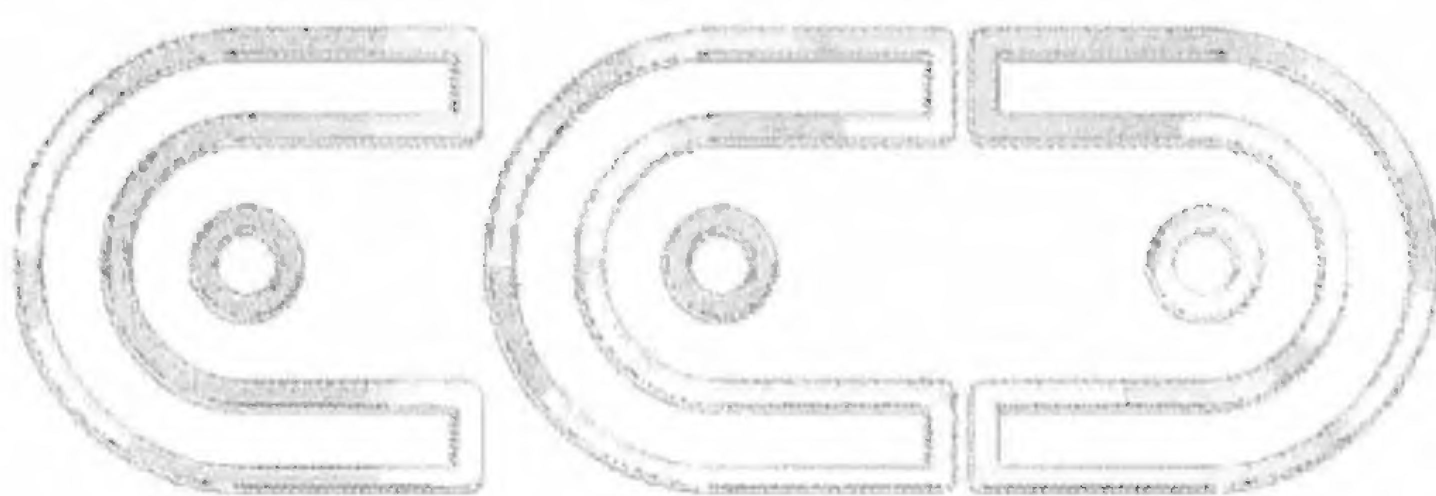
T. 1.877

Responsabil de carte: C. Frunzetti
Tehnoredactor: I. Gheorghiu
Corector: Cici Costescu

Dat la cules 04.07.56. Bun de tipar 06.08.56. Tiraj 10.100. Hîrtie cărţi şcolare sul de 65 gr. m.p. Ft. 700×1000/32. Coli ed. 2,81. Coli de tipar 3. Ediţia I. Comanda 2553. A. nr. 02837. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A—32=R.

Tiparul executat sub com. nr. 907 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", Bucureşti R.P.R.







Scanare și prelucrare digitală



de

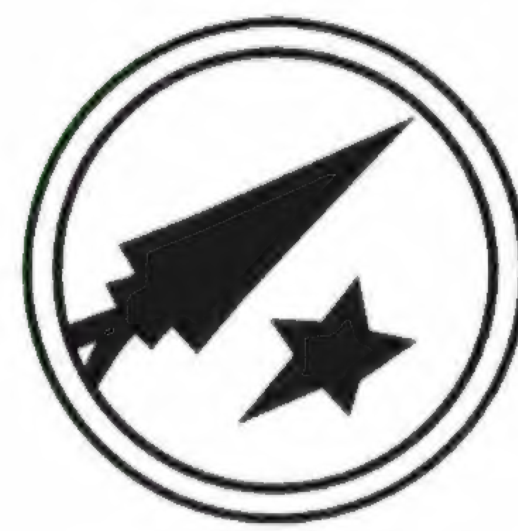




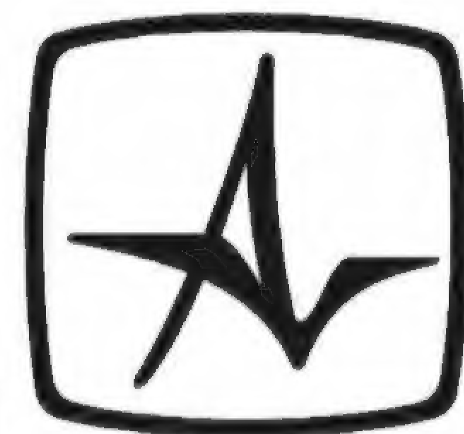
Anonim



și

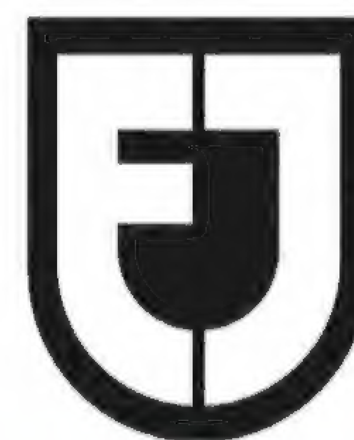


CAT Graur



Antwerpen







2023

